Një Vizion i Praktikave më të Mira për Planifikimin e Agregateve në Evropën Juglindore

Qershor 2014

Një Vizion i Praktikave më të Mira për Planifikimin e Agregateve në Evropën Juglindore

Bazuar në:

punën dhe përvojën e partnerëve të projektit të përfshirë në Paketën e Punës 5 të projektit SNAP-SEE “Planifikimi i Qëndrueshëm i Agregateve në Evropën Juglindore” (EJL/D/0167/2.4/X)

Faqja Web: <http://www.snapsee.eu>

Produkti i Veprimtarisë 5.3: Materialet mbështetëse për Planifikimin e Agregateve përfshirë Analizat Shumësektoriale, Udhëzuesin dhe Vizionin e Përbashkët për vendet e EJL.

Informacione për Publikimin

Editing & Layout:	Foteini Stathogianni, Zoltán Horváth, Katalin Sári
Dizenjimi i Kapakut:	Stelios Mavrigiannakis
Printimi:	Shërbimi Gjeologjik i Sllovenisë
Viti i Versionit	2014

Përgjegjësia

Ky publikim i SNAP-SEE reflekton vetëm pikëpamjet e autorëve dhe Autoriteti Manaxhues i Programit Ndërkombëtar të Kooperimit për Evropën Juglindore nuk është përgjegjës për asnjë përdorim që mund t'i bëhet informacionit që ai përmban. ©2014, Projekti SNAP-EJL

Horváth, Zoltán, MFGI, udhëheqës i paketës së punës, Hungari
Sári, Katalin, MFGI, Hungari
Müller, Tamás, MFGI, Hungari
Plank, Zsuzsanna, MFGI, Hungari
Ujházi-Kerék, Barbara, MFGI, Hungari

Miko, Slodoban, HGI, udhëheqës i veprimtarisë, Kroaci
Kruk, Boris, HGI, Kroaci
Dedić, Željko, HGI, Kroaci
Kovačević Galović, Erli, HGI, Kroaci
Hasan, Ozren, HGI, Kroaci

Rishikuesit

Emri	Përkatësia
Shields, Deborah J., Dr.	Universiteti i Shtetit të Kolorados, SHBA
O'Brien, Jim	Ish-President i Bashkimit Evropian të Agregateve, Irlandë
Hámor, Tamás, Dr.	Zyra Hungareze për Minierat dhe Gjeologjinë, Hungari

Falënderim

Partnerët e projektit SNAP-EJL gjejnë rastin të falënderojnë Komisionin Evropian për financimin e këtij projekti i cili çoi në një bashkëpunim të frutshëm midis partnerëve që ndajnë probleme të ngjashme e një vizion të përbashkët dhe bëri të mundur zhvillimin e këtij manuali.

Autorët shprehin mirënjohjen për kontributin e të gjithë partnerëve në zhvillimin e materialit të paraqitur në këtë manual.

Identifikuesi Dixhital i Objektivit

doi:10.5474/snapsee-WP5-SQ

Citimi

Ky manual duhet të citohet në bibliografi duke përdorur numrin ido si më poshtë: Horváth, Z., Miko, S., Sári, K. dhe Dedić, Ž. (2014) Një Vizion i Praktikave më të Mira për Planifikimin e Agregateve në Evropën Juglindore, Projekti SNAP-EJL, www.snapsee.eu. ido: 10.5474/snapsee-WP5-EN

Një Vizion i Praktikave më të Mira për Planifikimin e Agregateve në Evropën Juglindore

PËRMBAJTJA	Faqe
Parathënie	5
1 Informacion Hyrës	8
1.1 Rëndësia e Planifikimit të Agregateve	9
1.2 Karakteristikat e Veçanta të Planifikimit të Agregateve	10
1.3 Qëllimi i Manualit	11
1.4 Struktura e Manualit	11
2 Analiza Multisektoriale e Gjendjes së Planifikimit të Agregateve	13
2.1 Hyrje	14
2.2 Politikat e lidhura me Planifikimin e Agregateve	15
2.3 Politikat e Planifikimit të Agregateve	17
2.3.1 Korniza rregullatore dhe ligjore që lidhet me agregatet	19
2.3.2 Pengesat ligjore në zhvillimin e planifikimit	20
2.4 Përfundime	21
3 Guidë mbi Aspektet që duhen marrë parasysh në Planet e Agregateve	23
3.1 Hyrje	24
3.2 Përmbajtja e dokumenteve të planifikimit dhe metodave	26
3.2.1 Përse autoritetet duhet të planifikojnë nxjerrjen e mineraleve?	26
3.2.2 Si autoritetet e planifikimit të aggregateve duhet të planifikojnë nxjerrjen e mineraleve?	27
3.2.3 Gjeologjia dhe potenciali i aggregateve	29
3.2.4 Inventari i Mineraleve/Agregateve	31
3.2.5 Inventari i aggregateve sekondare	32
3.2.6 Ekonomia e Agregateve	33
3.2.7 Planifikimi hapësinor dhe ndikimet mjedisore	35
3.2.8 Procedura metodologjike – mbrojtja/nxjerrja e aggregateve dhe planifikimi i përdorimit të tokës	36
3.2.9 Distancat ndarëse/zonat buffer	38
3.2.10 Analiza e zonave me përparësi të aggregateve	39
3.2.11 Aspektet shoqërore	39
3.2.12 Restaurimi dhe përfitimi pas-shfrytëzimit	39
4 Vizioni i Përbashkët mbi Përmbajtjen Optimale të Planeve të	42

	Agregateve	
4.1	Hyrje	43
4.2	Kuadri ligjor rregullator	44
4.2.1	Niveli kombëtar	44
4.2.2	Niveli rajonal dhe lokal	46
4.2.3	Problemet e BE	46
4.3	Problemet mjedisore	47
4.3.1	Ndotja e ajrit	47
4.3.2	Zhurma	47
4.3.3	Uji	47
4.3.4	Mbetjet minerare	47
4.3.5	Kompensimet ekologjike dhe të biodiversitetit	48
4.3.6	Restaurimi	49
4.4	Problemet shoqërore	49
4.5	Problemet ekonomike	49
4.5.1	Politika ndërkufitare SARM	50
4.5.2	Taksimi	50
4.6	Detyrat profesionale	51
4.6.1	Inventari	51
4.6.2	Gjeologjia dhe potenciali i aggregateve	52
4.6.3	Mbrojtja e mineraleve	52
4.7	Teknologjia	52
4.7.1	Riciklimi	52
4.7.2	Shpërthimi	53
4.7.3	Siguria	53
4.8	Transporti	53
5	Rekomandimet për Praktikat më të Mira në Planifikimin e Aggregateve	55
6	Referenca	58

Shitetet e Evropës Juglindore (EJL - EELV) janë të pasura me agregate ndërtimi, p.sh. gurë të thyer, zhavorr, rërë dhe të tjera materiale inerte granulore që përdoren në industrinë e ndërtimit; sidoqoftë, këto burime nuk janë të shpërndara barabar në rajon duke rezultuar me shumicë në disa zona dhe në mungesë në të tjera. Veç kësaj, aksesit në këto burime po bëhet gjithnjë e më i vështirë për shkak të zhvillimeve të tjera infrastrukturore dhe presioneve mjedisore. Duke qenë se agregatat janë të rënda dhe masive, transporti është i kushtueshëm. Si rrjedhojë aksesit i tregut të burimeve lokale është vendimtar. Rajonit EJL do t'i duhej një prodhim 50% më i lartë i agregateve në mënyrë që të përmbushë nevojat e saj infrastrukturore në rritje.

Pra, ekziston nevoja për të kaluar në manaxhimin e qëndrueshëm të burimeve të agregateve (MQBA - SNAP) dhe të ofrohet një furnizim i qëndrueshëm miks (FQM - FQM) i agregateve në rajon për të rritur efikasitetin e burimeve dhe mbështetur zhvillimin e qëndrueshëm. MQBA është efikas, me ndikim të ulët socio-mjedisor në miniera dhe manaxhimin e mbetjeve, e çiftuar me angazhimin e gjerë të grupit të interesit. Një FQM përbëhet nga agregate nga shumë burime ku përfshihen mbetjet e ricikluara nga ndërtimi dhe prishjet dhe nënproduktet industriale (skorjet), si dhe lëndët e para të prodhuara në vend apo të importuara, që të gjitha së bashku maksimizojnë përfitimet neto të furnizimit me agregate për të gjithë brezat.

Implementimi i MQBA dhe FQM kërkon politika mbështetëse dhe një kornizë planifikimi. Për shkak të ndryshimeve rajonale dhe zhvillimeve historike, përjashtet ndaj politikave të agregateve, planifikimit dhe manaxhimit dallojnë në shkallë të ndryshme politike brenda EJL dhe në disa raste janë plotësisht të kuptueshme. Sfidat përfshijnë politika dhe plane që ndikojnë manaxhimin dhe sigurimin e agregateve të shpërndara përmes shumë dokumenteve ligjore, duke e bërë të vështirë koordinimin dhe mirëkuptimin gjithëpërfshirës. Ka gjithashtu një mungesë koordinimi në planifikimin e furnizimit me agregate primare dhe sekondare. EJL ka mungesë të dhënash të mjaftueshme për të mbështetur planifikimin e agregateve, kapacitete dhe kompetenca jo të përshtatshme për të trajtuar planifikimin e agregateve primare dhe/ose sekondare dhe pjesëmarrje të pamjaftueshme të grupeve të interesit në zhvillimin e planeve për manaxhimin e agregateve. Projekti SNAP-EJL i ka analizuar keto deficite me qëllim që të nxisë rritjen e një industrie dinamike, të përgjegjshme dhe të qëndrueshme të agregateve në rajonin EJL.

Qëllimi specifik i Planifikimit të Qëndrueshëm të Agregateve në Evropën Juglindore (SNAP-EJL) ishte të krijonte dhe shpërndante një *Toolbox* për Planifikimin e Agregateve për të ndihmuar qeveritë dhe grupet e interesit në EJL të bashkëpunojnë për përmirësimin e planifikimit të agregateve dhe proceseve manaxhuese. SNAP-EJL u ngrit mbi rezultatet e projektit Manaxhimi i Qëndrueshëm i Burimeve të Agregateve (SARMa), projekti paraardhës i financuar i Kooperimit Ndërkufitar EJL (<http://www.sarma.eu>). SNAP-EJL u

financua gjithashtu nga BE në kuadër të Programit të Kooperimit Ndërkufitar (SNAP-EJL, EJL/D/0167/2.4/X) të Evropës Juglindore (EJL) dhe pati 27 partnere from 12 vende të EJL si dhe Turqia. Partner ishte Universiteti i Leoben, Austri. SNAP-EJL ishte një projekt 2-vjeçar i cili përfundoi në Nëntor 2014.

Toolbox i SNAP-EJL për Planifikimin e Agregateve përfshin 4 produkte të cilët janë ndërveprues dhe mbështetin njëri-tjetrin.

1. Një Vizion i Praktikave më të Mira për Planifikimin e Agregateve në Evropën Juglindore

Ky dokument paraqit një Vizion për një kalim në planifikimin e integruar, të kuptueshëm, të qëndrueshëm në EJL. Ai përfshin diskutime të problemeve të cilat duhen trajtuar, hapa interim të cilat mund të ndërmerren drejt një planifikimi më të qëndrueshëm dhe një rishikim të komponenteve të cilat duhet të jenë pjesë e një plani të qëndrueshëm.

2. Si të Ndërtohet një Plan i Qëndrueshëm për Agregatet

Dokumenti “*How to*” përfaqëson një udhërrëfyes për procesin e planifikimit, duke përfshirë diskutime për vetë procesin e planifikimit dhe hapat e ndryshme të tij. Këtu jepen shembuj modulesh planifikimi të shkruara mirë të cilat përqafojnë parimet, përjasjet dhe veprimet e nevojshme për të arritur synimet e Vizionit të parashtruara në raportin e Praktikave më të Mira.

3. Konsultimi i Grupeve të Interesit kur Aplikohen Praktikikat më të Mira në Planifikimin e Qëndrueshëm të Agregateve

Dokumenti i “Konsultimit” jep një guidë hap pas hapi për mënyrën si të planifikohet dhe të udhëhiqen konsultimet me grupet e interesit me qëllim që industria, qeveria, organizatat joqeveritare dhe shoqëria civile të mund të japin inputin e tyre si dhe të marrin pjesë në procesin e planifikimit. Janë dhënë gjithashtu materiale për Ngritjen e Kapaciteteve.

4. Metodologjitë e të Dhënave dhe Analizave për Planifikimin e Agregateve: Në Mbështetje të Praktikave më të Mira në Planifikimin e Qëndrueshëm të Agregateve

Dokumenti “Të Dhëna dhe Analiza” merr në shqyrtim tipet e ndryshme të të dhënave që japin informacion thelbësor për platformën e procesit të planifikimit. Ketu janë trajtuar përcaktimi i të dhënave, rëndësia, disponueshmëria, struktura dhe nevojat. Janë paraqitur metodat për vlefshmërinë dhe analizën e të dhënave duke përfshirë përjasjet për parashikimin e kërkesës.

Koordinatori i Projektit
Guenter Tiess

Montanuniversitaet Leoben
(Universiteti i Leoben)

1. Informacion Hyrës

Një proces planifikimi i cili shërben qartazi nevojat shoqërore brenda një shteti apo një rajoni është njëkohësisht kompleks dhe thelbësor. Si rrjedhim, shteti shtetit i nevojitet informacioni i përshtatshëm mbi situatën e planifikimit për agregatet primare dhe sekondare dhe metodologjia dhe guida më e mirë për hapat që çojnë drejt një manaxhimi të qëndrueshëm të burimeve agregate/minerale. Me qëllim që të zbatohet plani i integruar gjithëpërfshirës, duhet përcaktuar vendndodhja e të gjitha teksteve që lidhen me planifikimin e agregateve dhe të përcaktohet kuadri i tyre, por gjithashtu edhe si secili nga modulet e planifikimit ndërlidhen si dhe shkalla në të cilën e gjitha kontribuon në efikasitetin dhe qëndrueshmërinë e burimeve.

Mungesat e identifikuara në planifikim, përsosmëria e planifikimit, mbivendosjet ose mospërputhjet ndërmjet sektorëve dhe nevojat dhe preferencat si për agregatet primare ashtu edhe për ato sekondare, janë probleme me rëndësi gjatë ciklit të analizës së planifikimit për çdo vend.

Bazuar në paraqitjen e gjendjes së planifikimit në vendet partnere të EJJ, edhe nëse zhvillohet në të ardhmen e afërt guida më e mirë për planifikimin e qëndrueshëm të agregateve dhe një vizion i përbashkët që përfshin çështjet kryesore, ky Manual jep ndihmesën e tij për një planifikim më konsistent, të integruar, efikas në burime të agregateve në nivele kombëtare/rajonale.

1.1 Rëndësia e Planifikimit të Agregateve

Agregatet Primare janë kryesisht rërë, zhavorr, gurë të thyer; **agregatet sekondare** mund të jenë mbetjet e ricikluara të ndërtimit dhe të prishjes së ndërtimeve, agregateve të prodhuara, materialeve të gërmuara nga punimet, etj. (Fjalorthi i SARMA). Mbështetur në të dhënat e UEPG (Tieess 2010) për rritjen ekonomike, rezulton që në të ardhmen do të duhen më shumë agregate për vendet e EJL. Agregatet kanë rëndësi të dorës së parë në rritjen ekonomike. Megjithëse burimet e agregateve ngjajnë në dukje të pafundme (shumica e rezervave tashmë njihen), aksesimi tek to po bëhet gjithnjë e më i vështirë. Jo vetëm zonat e mbrojtura (p.sh. zonat e ruajtjes së biodiversitetit dhe ato të trashëgimisë kulturore) dhe qëndrimi shoqëror, por edhe zhvillimi i ndërtimeve dhe i rrugëve pengojnë aksesin në burimet e agregateve duke zënë dhe sterilizuar zonat me potencial nxjerrjeje. Si rrjedhim, planifikimi i agregateve del në plan të parë.

Sidoqë nevojat e shoqërisë për agregate mbulohen nga sektori privat, shteti është përgjegjës për të siguruar bazën e këtyre nevojave përmes planifikimit të agregateve, i cili i përbëhet nga një sërë politikash publike që kanë qëllimin të sigurojë furnizimin me agregatet e nevojshme për çdo gjë të ndërtuar në vend apo rajon, nga ndërtesat tek infrastruktura. Shteti duhet, ose mund të mbledhë gjithë informacionin e nevojshëm përse i përket burimeve kombëtare të agregateve primare dhe sekondare dhe të manaxhojë këto të dhëna. Legjislacioni dhe përcaktimi i drejtimeve të zhvillimeve të ardhshme janë gjithashtu kompetencë e shtetit. Prandaj, duke përdorur gjithë këtë informacion, planifikimi gjithëpërfshirës i agregateve mund të zhvillohet vetëm nga shteti dhe duhet harmonizuar në nivel shteti, rajoni dhe niveleve lokale.

Sistemi i planifikimit ka një rol thelbësor në sigurimin e një kornize brenda së cilës mund të ndërmerren vendime të qarta dhe të prera lidhur me propozimet për zhvillimet minerare. Planet për mineralet, veçanërisht kur ato integrohen në planet hapësinore të përdorimit të tokës, ndihmojnë në terma afatgjatë industrinë dhe autoritetet përkatëse të vendosin një kornizë të qëndrueshme planifikimi për nxjerrjen e mineraleve. Ato janë gjithashtu shumë të efektshme në një fazë të hershme të procesit të vendimmarrjes për krijimin e një strategjie zhvillimi qëndrueshëm akoma më të integruar, e cila merr në konsideratë probleme më të gjera shoqërore, si p.sh. ruajtja e natyrës. Pra, autoritetet duhet të synojnë përmes planeve të politikave të zhvillimit dhe vendimeve që të marrin parasysh të gjitha kostot dhe përfitimet e lidhura me mineralet në përputhje me parimet e Zhvillimit të Qëndrueshëm. Synimet kryesore që lidhen me planifikimin e mineraleve paraqiten më poshtë:

- ✓ Përparim shoqëror i cili njeht nevojat e gjithsecilit: të sigurojë përfitimet nga rritja e mirëqenies përmes furnizimit të duhur me minerale duke plotësuar

nevojat e shoqërisë për sot dhe të ardhmen, duke mbrojtur dhe përmirësuar në të njëjtën kohë komoditetin;

- ✓ Mbrojtje efikase e mjedisit: të mbrojë gjërat që janë shumë të dashura për cilësitë e tyre natyrore, të tilla si kafshë të egra, peisazhe dhe trashëgiminë historike; të mbrojë shëndetin dhe sigurinë e njerëzve duke u kujdesur që ndikimet mjedisore të shkaktuara nga nxjerrja dhe transporti i mineraleve janë brenda kufijve të pranueshëm; për të siguruar, pa kompromis, restaurim dhe përkujdesje të mëvonshme për passhfrytëzimin e duhur dhe me leverdi;
- ✓ Përdorim i kujdesshëm i burimeve natyrore: të ndihmojë në ruajtjen e burimeve të parinovueshme për brezat e ardhshëm përmes përdorimit efikas, riciklimit dhe minimizimit të mbetjeve; të mbrojë burimet e rinovueshme nga ndotja dhe shkatërrimi; të promovojë përdorimin e materialeve alternative të përshtatshme; dhe
- ✓ Mbatje e niveleve të larta dhe të qëndrueshme të rritjes ekonomike: të sigurojë furnizimin e duhur me mineralet e nevojshme me çmime të arsyeshme; të mbrojë burimet e mineraleve për brezat e ardhshëm.

1.2 Karakteristikat e Veçanta të Planifikimit të Agregateve

Planifikimi i furnizimit me minerale ka një numër karakteristikash të veçanta të cilat nuk janë të pranishme në dokumente të tjera

(<http://planningguidance.planningportal.gov.uk>):

- ✓ mineralet mundet vetëm të punohen (p.sh. të nxirren) aty ku ato hasen në mënyrë natyrore, prandaj zgjedhjet e vendndodhjes së tyre për një nxjerrje rentabël nga ana ekonomike dhe të pranueshme nga ana mjedisore mund të jenë të kufizuara. Kjo nënkupton se duhet marrë parasysh mbrojtja e mineraleve nga zhvillimet jo-minerale me gjithë implikimet në përgatitjen e planeve për mineralet dhe aprovimit të zhvillimit jo-mineral në zona të përcaktuara minerare të mbrojtura;
- ✓ shfrytëzimi është një përdorim i përkohshëm i tokës, megjithëse ai shpesh kryhet për një periudhë të gjatë kohe;
- ✓ shfrytëzimi mund të ketë pasoja negative dhe pozitive mbi mjedisin, por disa pasoja negative mund të zbuten në mënyrë efikase;
- ✓ përderisa nxjerrja e mineraleve është një proces i vazhdueshëm zhvillimi, është i domosdoshëm monitorimi rutinë dhe, nëse lind nevoja, detyrimi për të siguruar përputhshmërinë me kushtet që janë të nevojshme për zbutjen e pasojave të veprimtarisë së punimit; dhe
- ✓ pas punimit, toka duhet të rikthehet në gjendje të tillë që të jetë e dobishme për përfitime pas-shfrytëzimit.

1.3 Qëllimi i Manualit

Politikat e planifikimit të agregateve janë objektiva të deklaruara të qeverisë në fushën e agregateve; planifikimi është krijimi i procedurave formale të cilat duhen ndjekur për të arritur objektivat; dhe manaxhimi është administrimi dhe implementimi i planeve. Projekti PQA-EJ (SNAP-EJL) – Planifikimi i Qëndrueshëm i Agregateve në Evropën Juglindore (EJL) drejtoi një pyetje kyç: si vendet dhe rajonet e EJL mund të përmirësojnë proceset e planifikimit të agregateve, integrojnë planifikimin për agregatat primare dhe sekondare për të rritur efikasitetin e burimeve dhe të ngrenë nivelet e kapaciteteve tek grupet e interesit, siç janë autoritetet kompetente, industria dhe shoqëria civile përsa i përket manaxhimit, planifikimit dhe furnizimit të agregateve.

Prandaj, gjendja e planifikimit, praktika më e mirë në planifikim si dhe çështjet kryesore që duhen përfshirë, p.sh. vizioni i përbashkët, janë komponente thelbësore në përmirësimin e politikave dhe kornizës rregulluese ligjore dhe, në këtë mënyrë, planifikimin e qëndrueshëm të agregateve.

1.4 Struktura e Manualit

Manuali është organizuar si vijon:

Kapitulli 2 paraqet rezultatet e Analizës Multisektoriale të Gjendjes së Planifikimit, fillimisht duke diskutuar të gjitha politikat e lidhura me të dhe më pas planifikimin e agregateve, kornizën e tij rregullatore dhe pengesat ligjore.

Kapitulli 3 është një Guidë që tregon si të bëhet një planifikim më i mirë. Ky kapitull jep informacion të përgjithshëm për planifikimin e mineraleve dhe dokumentacion (bazë e njohurive, kërkesën për agregate, furnizimin potencial me agregate, ndikimet, analizën e ciklit të jetës) dhe paraqit përmbajtjen e dokumenteve të planifikimit dhe metodave (autoritetet planifikuese, potencialin e agregateve, inventarin, ekonominë e agregateve, planifikimin hapësinor, aspektet shoqërore, restaurimin etj.).

Kapitulli 4 përmban një Vizion të Përbashkët për Evropën Juglindore lidhur me Planifikimin e Agregateve. Këtu janë paraqitur një kornizë ideale ligjore rregullatore në nivel kombëtar/rajonar dhe BE. Më pas diskutohen problemet mjedisore (ndotja e ajrit, zhurma, uji, mbetjet minerare, biodiversiteti dhe restaurimi), shoqërore, ekonomike (politika ndërkufitare SARM, taksimi) dhe detyrat profesionale (inventari, potenciali i agregateve, ruajtja e agregateve). Në përfundim paraqiten teknologjia (riciklimi, shpërthimet, siguria) dhe transporti.

Kapitulli 5 përmbledh rekomandimet më të rëndësishme lidhur me planifikimin e agregateve.

2. Analiza Multisektorale e Gjendjes së Planifikimit të Agregateve

Qëllimi i Analizës Multisektorale është të përcaktojë se si është ndërmarrë planifikimi në vendet partnere, duke përfshirë se në cilën pjesë të ciklit të planifikimit ndodhet secili vend. Planifikimi i furnizimit me agregate është një veprimtari e qeverisë, synimi i së cilës është të përcaktojë politikat, kornizën ligjore, veprimtaritë dhe informacionin që do të duhet për të siguruar disponueshmërinë e sasive adequate të furnizimit me agregate primare dhe sekondare për ekonomitë kombëtare/rajonale për afate kohore të shkurtra, të mesme dhe të gjata. Planifikimi kërkon marrjen parasysh të kërkesës së pritshme, burimeve të furnizimit dhe pengesave të mundshme, politikave aktuale, kornizës ligjore dhe rregullatore dhe efikasitetit të saj, si dhe shumë variabla të tjerë.

2.1 Hyrje

Analiza multisektoriale e manaxhimit të burimeve të agregateve është e nevojshme për arsye të kompleksitetit të praktikave të planifikimit nga autoritete të ndryshme. Ajo është një metodë për të zbuluar ku dhe si përmenden agregatet në dokumenta ligjorë që përfaqësojnë sektorë të ndryshëm të cilët mund të kenë ndikim në furnizimin me aggregate.

Sektorët që lidhen me agregatet janë:

- ✓ manaxhimi i minierave/mineraleve
- ✓ mjedisi, duke përfshirë manaxhimin e ujit dhe ruajtjen e natyrës
- ✓ prokurimi publik i gjelbër
- ✓ manaxhimi i mbetjeve
- ✓ riciklimi
- ✓ planifikimi i përdorimit të tokës

Figura 2.1 ilustron sektorët që lidhen me politikat e planifikimit të agregateve.

Figura 2.1. Sektorët që lidhen me politikat e planifikimit të agregateve

Këta sektorë mbulohen nga rregullore dhe politika të tilla si politikat e zhvillimit të qëndrueshëm, politikat e mineraleve, politikat e planifikimit të tokës, politikat e manaxhimit të mbetjeve, politikat e riciklimit (të cilat janë është shpesh pjesë e politikave të mbetjeve ose të mineraleve) dhe politikat mjedisore. Politikat e planifikimit të përdorimit të tokës dhe ato të zhvillimit të qëndrueshëm mbulojnë disa sektorë. Politikat e planifikimit të qëndrueshëm të agregateve duhet të marrin parasysh bashkërisht agregatet primare dhe sekondare (këto të fundit nga mbetjet, mbetjet *end-of* dhe nënproduktet).

2.2 Politikat e lidhura me Planifikimin e Agregateve

Analiza multisektoriale në Figura 2.2 paraqet gjendjen e planifikimit të agregateve në Shqipëri (AL), Austri (AT), Bosnjë-Hercegovinë (BA), Kroaci (HR), Greqi (GR), Hungari (HU), Rajonin Emilia-Romagna (IT-ER, Itali) dhe Provincën Autonome të Trento-s (IT-T, Itali), Mali i Zi (ME), Rumani (RO), Serbi (RS), Sllovaki (SK), Slloveni (SI) dhe Turqi (TR). Shumë vende/rajone të EJL bazohen në zhvillimin e qëndrueshëm, duke përfshirë politikat minerale, kornizën e planifikimit të përdorimit të tokës, manaxhimin e mbetjeve dhe politikat mjedisore. Sidoqoftë, vetëm pak prej tyre marrin në konsideratë politikat e planifikimit të agregateve dhe riciklimin.

Figura 2.2 Ilustrimi i Politikave të Zhvillimit të Qëndrueshëm, Politikave të Mineraleve, Politikave të Planifikimit të Përdorimit të Tokës, Politikave të Manaxhimit të Mbetjeve, Politikave të Riciklimit, Politikave Mjedisore dhe Politikave të Planifikimit të Agregateve në vendet e EJL. PA: agregatet primare; SA: agregatet sekondare

Njëmbëdhjetë shtete ose rajone kanë **Politika të Zhvillimit të Qëndrueshëm**. Shtatë prej tyre trajtojnë mineralet, por më tepër shprehen në qëllime të përgjithshme si manaxhimi racional i mineraleve dhe efikasiteti i burimeve. Pesë vende partnere trajtojnë agregatet dhe 8 shtete apo rajone trajtojnë riciklimin në Politikat e Zhvillimit

të Qëndrueshëm, ndërsa vetëm 4 partnerë marrin parasysh prokurimin e gjelbër publik. Shumë nga Politikat e Zhvillimit të Qëndrueshëm të vendeve partnere përmendin manaxhimin racional dhe të qëndrueshëm të mineraleve duke iu referuar të gjitha llojeve të mineraleve, por vetëm në terma të përgjithshme.

Nëntë vende ose rajone kanë **kornizë të politikave minerale**; të gjithë këta partnerë i trajtojnë agregatet në politikat e tyre të mineraleve (Figura 2.3). Tetë vende/rajone partnere trajtojnë planifikimin e përdorimit të tokës. Greqia, Sllovakia dhe Sllovenia marrin në konsideratë riciklimin; Shqipëria, Greqia dhe Sllovakia manaxhimin e mbetjeve.

Figura 2.3. Politikat e Mineraleve në Evropën Juglindore

Dymbëdhjetë vende ose rajone kanë **Politika të Planifikimit të Përdorimit të Tokës**. Dhjetë prej tyre sigurojnë aksesin tek mineralet, mbrojtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm. Tetë prej tyre trajtojnë agregatet në mënyrë specifike. Katër vende përmendin riciklimin në Politikat e Planifikimit të Përdorimit të Tokës. Vetëm Austria merr parasysh prokurimin publik të gjelbër.

Të gjithë partnerët me përjashtim të Bosnjë-Hercegovinës dhe Rajonit Emilia-Romagna (IT) kanë **Politika të Manaxhimit të Mbetjeve**, sidoqë në Rajonin Emilia-Romagna (IT) Politikat e Manaxhimit të Mbetjeve janë në proces e sipër. Dhjetë prej tyre trajtojnë riciklimin. Shtatë shtete apo rajone marrin parasysh mineralet dhe 5 partnerë trajtojnë agregatet në mënyrë eksplicite. Sidoqoftë, Politikat e Manaxhimit të Agregateve të Hungarisë dhe Malit të Zi nuk u referohen të gjitha llojeve të agregateve, por vetëm mbetjeve N/SH. Katër partnerë përmendin prokurimin publik të gjelbër në Politikat e tyre të Manaxhimit të Agregateve. Vetëm Greqia referon zero mbetje. Dhjetë vende apo rajone kanë adoptuar legjislacionin e Komisionit Evropian, pra Manaxhimi i Mbetjeve nga ana e tyre përmban një plan stimulues për riciklimin. Vetëm 4 shtete kanë **Politika të Riciklimit** të ndara nga Politikat e Manaxhimit të Mbetjeve.

Të gjithë partnerët, përveç Malit të Zi kanë **Politika Mjedisore**. Shtatë vende marrin në konsideratë mineralet dhe riciklimin në Politikat e tyre Mjedisore, ndërsa në Politikat Mjedisore të Hungarisë dhe Serbisë riciklimi trajtohet veçmas nga agregatet. Gjashtë partnerë trajtojnë agregatet në Politikat Mjedisore. Austria, Hungaria dhe Rajoni Emilia-Romagna (IT) përmendin prokurimin publik të gjelbër.

Në rajonin EIL, trajtimi i lëndëve të para sekondare potenciale (p.sh. mbetjet minerare, mbetjet nga N&Sh, hiri dhe skorjet nga termocentralet, impiantet e shkrirjes dhe djegies), nuk është uniform. Riciklimi në Slloveni është i detyrueshëm me ligj. Në Hungari, riciklimi mbështetet, por nuk është gjithmonë i detyrueshëm; rregullohen gjithashtu grumbullimi me ndarje dhe hedhja. Riciklimi në Malin e Zi nuk është i përfshirë në ligj, por manaxhimi i mbetjeve minerare i përket veprimtarisë minerare. Në Serbi pothuajse të gjitha llojet e lëndëve të para sekondare përfundojnë në landfill. Praktikisht, lëndët e para sekondare hidhen (groposen) (Serbi), grumbullohen ndarazi dhe ripërdoren (Provincia Autonome e Trento-s (IT), Slloveni, Austri), ose trajtohen në mënyrë të kombinuar (Hungari, Croaci, Mali i Zi, Shqipëri).

2.3 *Politikat e Planifikimit të Agregateve*

Vetëm 3 partnerë (Austria, Sllovenia dhe Provincia Autonome e Trento-s (IT)) kanë Politika të Planifikimit të Agregateve të cilat marrin në konsideratë si agregatet primare ashtu edhe ato sekondare. Në katër shtete apo rajone të tjera (Shqipëria, Kroacia, Greqia dhe Rajoni i Emilia-Romagna-s (IT)) Politikat e Agregateve trajtojnë vetëm agregatet primare. (Figura 2.4).

Autoritetet përgjegjëse për planifikimin e agregateve janë në radhë të parë autoritetet e minierave, ato të planifikimit të përdorimit të tokës e të tjera si p.sh.

autoritetet e ekonomisë, të menaxhimit të ujërave dhe organet qeverisëse rajonale dhe lokale. Në të gjitha vendet ku ka planifikim (plane) të agregateve, ky plan është krijuar nëpërmjet përfshirjes së grupeve të interesit (qeverisjet vendore, entet publike dhe private). Këto politika/plane rishikohen rregullisht (në Provincën Autonome të Trento-s (IT) çdo dhjetë vjet, në Kroaci çdo 10-12 vjet), në varësi të nevojave dhe llojit të dokumentit. Disa vende (Austria, Kroacia, Sllovenia dhe Provinca Autonome e Trento-s (IT)) trajtojnë balancën kërkesë-ofertë; kërkesa për të ardhmen përlogaritet kryesisht në bazë të prodhimit të kohëve të fundit të agregateve dhe planeve të zhvillimit të përdorimit të tokës në të ardhmen.

Përsa i përket vlerësimit të nxjerrjes së agregateve e të tjera përdoren kryesisht të dhëna GIS. Për shembull, të dhënat për morfologjinë, infrastrukturën, vendndodhjen e gurores, rreziqet hidrogeologjike dhe mjedisore dhe zonat e mbrojtura (natyrore apo të trashëgimisë), janë të disponueshme në formatin GIS. Në Provincën Autonome të Trento-s (IT), Kroaci dhe në disa rajone të Austrisë, aplikohen gjithashtu të dhëna statistikore (p.sh. prodhimi, konsumi, tipi, riciklimi).

Figura 2.4. Politikat e Planifikimit të Agregateve në Evropën Juglindore

Planet e agregateve të integruara në kornizën e planifikimit të shfrytëzimit të tokës, trajtojnë një sërë çështjesh të tjera si p.sh. marrëdhëniet me natyrën, ndikimet

shoqërore, kontributi ekonomik, transporti, përkujdesja e mëvonshme etj. Në Provincën Autonome të Trento-s (IT) dhe Rajonin Emilia-Romagna (IT), rëndësi të madhe merr mbrojtja mjedisore. Në Slloveni përfshihen gjithashtu edhe disa çështje të tjera si gjuetia, bletërritja dhe edukimi. Politikat e Planifikimit të Agregateve u referohen ligjeve të tjera, p.sh. Planifikimi i Përdorimit të Tokës, Plani i Mbetjeve, Politikat Mjedisore dhe rregulloret e Transportit.

2.3.1 Korniza rregullatore dhe ligjore që lidhet me agregatet

Në harmoni me rezultatet e raportit zyrtar të projektit SARMa (Hámmor 2011), zotëruesi i së drejtës për nxjerrjen e agregateve (p.sh. minierave), është kryesisht shteti; ndërsa në Austri, Greqi, Sllovakia dhe Rajonin Emilia-Romagna (IT) është pronari i tokës; dhe në Provincën Autonome të Trento-s (IT) janë të dy bashkë (Figura 2.5).

Figura 2.5. Pronësia e agregateve primare në Evropën Juglindore

Autoriteti mineralar (dhe gjeologjik) luan një rol të rëndësishëm në hapat e licencimit që lidhen me planifikimin e agregateve. Në shumë vende, autoriteti mjedisor, qeverisjet vendore, planifikimi i përdorimit të tokës dhe autoritete të tjera, janë gjithashtu përgjegjëse për licencimin.

Në të gjitha vendet partnere, problemet e mbrojtjes së natyrës shtellohen dhe integrohen në liçencimin mjedisor duke marrë në konsideratë çështjet e agregateve. Me përjashtim të Rumanisë dhe Turqisë, në të gjitha vendet e tjera interpretimi i këtij legjislacioni çon në përcaktimin e zonave “no-go” për nxjerrjen e agregateve.

Pjesëmarrja e publikut gjatë fazës së liçencimit sigurohet në të gjitha vendet; në Shqipëri me shpallje publike, në Itali dhe Turqi në formë të shkruar, ndërsa të gjitha vendet e tjera të EJL përdorin të dyja metodat. Procedura e lejeve nuk është uniforme më vendet e EJL. Përgjithësisht *one-stop-shop*, por aplikohen gjithashtu edhe vlerësimi paralel ose modele të përziera, p.sh. pjesërisht *one-stop-shop* dhe pjesërisht vlerësimi paralel (Figura 2.6).

Figura 2.6. Modeli i liçencimit në Evropën Juglindore

2.3.2 Pengesat ligjore në zhvillimin e planifikimit

Në vendet e EJL ekzistojnë pengesa të ndryshme ligjore dhe rregullatore që lidhen me zhvillimin e planifikimit të agregateve. Mungesa e terminologjisë uniforme të harmonizuar me sugjerimet e projektit të BE (p.sh. fjalori i SARMA) përbën një problem në Hungari dhe Ruman. Në Provincën Autonome të Trento-s (IT) përcaktimi ligjor i lëndës (natyrore, mbetje ose produkt) ndryshon shumë në procesin e

prodhimit; në këtë mënyrë kemi lloje të ndryshme procedurash për të njëjtën lëndë në funksion të formës ligjore. Pra, agregatet e nxjerra në gurore ndryshojnë, nga pikëpamja ligjore, nga agregatet e ndërtimeve civile, megjithëse të dyja agregatet janë gjeologjikisht identike. Kjo gjë sjell futjen e procedurave burokratike, të cilat janë shumë të ndryshme, pavarësisht se agregatet kanë të njëjtat cilësi teknike dhe gjeologjike.

Nxjerrja e aggregateve nga nënuji është një problem i ndjeshëm në Austri; në Kroaci vetëm guroret aktive merren në konsideratë nga plani hapësinor dhe janë përcaktuar si zona minerare; në Malin e Zi ka mospërputhje të planeve hapësimore të komunave lokale me Planin Kombëtar Hapësinor. Zonat e NATURA 2000 kufizojnë pjesërisht guroret në disa vende të EJT, si për shembull në Austri, Hungari dhe Slloveni. Në Rajonin Emilia-Romagna (IT) problemi kryesor është hierarkia e fortë në sistemin e planifikimit dhe të autorizimit, e cila krijon kohë të gjata pritjeje. Në Kantonin e Bosnjë-Hercegovinës ka mungesë në rregulloret e planifikimit të aggregateve. Pronësia mbi tokën shkakton probleme në Shqipëri dhe Sllovaki. Në Slloveni, është problem mungesa e koordinimit midis institucioneve përgjegjëse dhe atyre të përfshira, si dhe investimi i pakët ose i mungesa e tij në kërkimet e burimeve të mundshme për nëntokën e nëndetin.

2.4 Përfundime

Korniza e politikave të planifikimit të aggregateve (bazuar në planifikimin e përdorimit të tokës) ekziston në Austri, Provincën Autonome të Trento-s (IT) dhe Sllovenia. Në vendet e tjera partnere, **dokumentet më të rëndësishme që lidhen me politikën e planifikimit të aggregateve** janë Akti ose Plani për Minierat/Guroret, Ligji për Koncesionet, Akti për Mjedisin, Strategjia e Zhvillimit të Qëndrueshëm, Akti apo Strategjia për Mbetjet dhe Akti për Planifikimin e Përdorimit të Tokës. Provinca Autonome e Trento-s (IT), Austria, Sllovenia dhe Shqipëria kanë plane për mineralet (plani i burimeve minerare dhe gurore, strategjia minerare); ndërsa në vende të tjera të EJT, agregatet trajtohen nga ligji për minierat (Hungaria, Kantonin e Bosnjë-Hercegovinës, Kroacia, Mali i Zi) dhe ligji për koncesionet (Kantonin e Bosnjë-Hercegovinës, Mali i Zi).

Në shumicën e vendeve të EJT **agregatet primare dhe sekondare** manaxhohen veçmas, p.sh. autoriteti përgjegjës ndryshon; ose manaxhimi i aggregateve as nuk ka filluar; (Kantonin e Bosnjë-Hercegovinës, Hungaria, Mali i Zi, Rumania, Serbia, Sllovakia dhe Turqia). Agregates sekondare trajtohen kryesisht nga Politikat e Manaxhimit të Mbetjeve të vendit apo rajonit. Manaxhimi i mbetjeve është në progres (në nivele të ndryshme) dhe i ndarë nga manaxhimi i burimeve. Nuk trajtohen të gjitha llojet e

agregateve; pjesa më e madhe e mbetjeve nga ndërtimi dhe shkatërrimi dhe mbetjet minerare trajtohen nga korniza rregullatore.

Mbështetja ndaj **MQBA** (SARM) (Manaxhimi i Qëndrueshëm i Burimeve të Agregateve) dhe **FQM** (FQM) (Furnizimi i Qëndrueshëm Miks) është e ndryshueshme: në disa vende ato mbështeten së paku në teori (Slloveni, Kroaci, Serbi dhe Mali i Zi), në vende të tjera ato nuk njihen dhe nuk mbështeten (Hungari, Kantoni i Bosnjë-Hercegovinës).

Konfliktet potenciale të nxjerrjes së gurëve në zona natyrore të mbrojtura nuk trajtohen në mënyrë të përshtatshme në të gjitha vendet partnere. Kjo gjë rezulton në përcaktimin e zonave absolutisht “no-go” për nxjerrjen e agregateve në pothuajse secilin nga vendet partnere (përveç Rumanisë dhe Turqisë), megjithëse në Dokumentin Udhëzues të Nxjerrjes së Mineraleve Jo-Energjitike dhe Natura 2000 thuhet se “Nuk ka përjashtim automatik të veprimtarisë së INJE (NEEI) (Industria Nxjerrëse Jo-Energjitike) në dhe rreth Natura 2000. Përkundrazi, veprimtaritë nxjerrëse duhet t’u përmbahen dispozitave të përcaktuara në Nenin 6 të Direktivës së Habitaveve për të siguruar që këto veprimtari nuk ndikojnë negativisht në integritetin e zonave të Natura 2000” (EC 2010a, f. 7.). Zonat e përcaktuara si “no-go” shkaktojnë probleme serioze në shumë vende të EJT, të cilat mund të zgjidhen ose lehtësohen duke konsultuar grupet më të rëndësishme të interesit (p.sh. vendimmarrësit, autoritetet për mjedisin, industria nxjerrëse).

Në disa vende partnere, **Korniza e Planifikimit të Përdorimit të Tokës** përmban informacion të rëndësishëm për Planifikimin e Agregateve: p.sh. zona të mbrojtura të natyrës apo kulturës – gjithsesi ka mungesë informacioni për agregatet përsa u përket zonave të përcaktuara si minerare.

3. Guidë mbi Aspektet që duhen marrë parasysh në Planet e Agregateve

Qëllimi është të përcaktohet se si mund të bëhet një planifikim më i mirë në vendet respektive të Partnerëve. Atyre iu kërkua të krijonin një dokument guidë që të reflektojë situatën në secilin vend dhe inputin e rrjetit të tyre të grupeve të interesit. Ata duhet gjithashtu të identifikojnë aspekte të planifikimit të cilat janë të aplikueshme dhe që kanë lidhje me të gjitha vendet e EJJ, sepse përfshirja e tyre në Vizionin e Përbashkët SNAP-EJJ dhe në Skemën e Planifikimit të agregateve do të rriste kohezionin dhe harmonizimin.

3.1 Hyrje

Politika e planifikimit të mineraleve është pjesë e kornizës kombëtare të politikave të mineraleve (Tiess 2011; EC 2010b). Politika kombëtare e agregateve mund të përkufizohet si tërësia e veprimeve të një shteti për të ndikuar në furnizimin dhe kërkesën për burime minerare në territorin e tij (Tiess 2011). Kjo përfshin mbrojtjen e depozitave të agregateve përmes planifikimit të përdorimit të tokës (p.sh. sigurimi i lëndëve të para). Në kontekstin e kësaj kornize, duhet zhvilluar një politikë planifikimi në nivel kombëtar që merr në konsideratë çështjet strategjike, të cilat më pas ndërlidhen me planifikimin në nivel rajonal/lokal (operacional). Ka gjithashtu edhe një parim planifikimi të rëndësishëm hierarkik: procesi i planifikimit nis me (për shembull) 1:100 000 dhe shkon më tej në shkallë të detajuar (rajonale: 1:25 000; lokale 1:5 000).

Figura 3.1. Politika Kombëtare e Planifikimit të Mineraleve (Tiess 2011; EC 2010b).

“Politika Kombëtare e Mineraleve duhet fillimisht të nxjerrë një “Deklaratë për Minalet”. Përsa u përket agregateve, duhen përfshirë dy probleme thelbësore: Politika Kombëtare e Mineraleve duhet fillimisht të krijojë sensibilizimin e shoqërisë për nevojën për minerale dhe veçanërisht për agregate dhe, në rastin e agregateve, për nevojën e aksesit në burimet lokale. Problemi i dytë vërtet thelbësor është se ajo cakton furnizimin me minerale dhe specifikisht të agregateve, si një burim me përfitim për shoqërinë, si dhe cakton një përjasje të balancuar në vlerësimin e

eksplorimit dhe zhvillimit të veprimtarive nxjerrëse. Politika Kombëtare e Mineraleve duhet të marrë parasysh kërkesën mesatare të parashikuar për agregate për një periudhë afatgjatë, duke siguruar që ka stok të mjaftueshëm të rezervave lokale të aksesueshme që është pjesë e pandarë e planifikimit lokal hapësinor” (Tiess, f. 15, 2010).

Hapi i planifikimit rajonal është veçanërisht i rëndësishëm për rregullimin e problematikës së lëndëve të para. Me ndihmën e formulimeve të mirëndërtuara, planet rajonale (të bazuara në programe më të gjera zhvillimi, si ato kombëtare dhe super-rajonale), përcaktojnë synimet rajonale për planifikimin e përdorimit të tokës për zhvillimin e qarqeve të veçanta. Një plan rajonal i përdorimit të tokës i dizenuar për nxjerrjen e mineraleve dhe mbrojtjen e burimeve të tyre, duhet të përmbajë një grafik planifikimi të saktë dhe një deklaratë me shkrim – *textual statement*. Deklarata me shkrim e përfshirë në plan duhet të përcaktojë “zonat me përparësi të aggregateve” të cilat duhen mbrojtur, ndërsa mban parasysh me kujdes kërkesat afatmesme dhe afatgjatë për burimet e mineraleve dhe disponueshmërinë e kufizuar të rezervave të këtyre burimeve.

Përcaktimi i “zonave me përparësi të aggregateve” bie ndesh me të drejtat bazë të pronës, kështu që kërkon një marrëveshje me pronarin e tokës në fjalë. Duhet justifikuar nëse ka interes publik, që ka lidhje dhe provohet që është e vlefshme në rastin e nxjerrjes së aggregateve dhe furnizimit me to, meqenëse agregatet kërkohen për zhvillimin ekonomik. Sidoqoftë, duhet bërë e qartë sasia, cilësia dhe qëllimi se për çfarë këto burime do të duhen në periudha afatmesme dhe afatgjata. Për të justifikuar përcaktimin e një zone si “zonë me përparësi me burime aggregatesh”, duhet një analizë e strukturës së tregut të aggregateve dhe e lëvizjes së tyre.

Nga pikëpamja metodologjike, mund të përdoren dy përjasje të ndryshme në planifikimin e tokës. Përjasja e parë është të kufizohet planifikimi duke përjashtuar disa përdorime nga një zonë e dhënë. Kjo metodë ka dizavantazhin se nuk mund të bëhet furnizimi i qëndrueshëm me agregate, d.m.th. sigurimi sistematik i zonave me përparësi të burimeve aggregate. Në përjasjen e dytë alternative, fushat me përparësitë të tjera përdorimi zvogëlojnë rezervat që janë me leverdi për t’u nxjerrë, ndërsa fushat e tjera të mbetura kthehen në zona burimesh aggregate me përparësi. Epërsia e kësaj përjasjeje është se autoritetet mund të zhvillojnë një politikë konkrete të burimeve të aggregateve, pavarësisht faktit se mund të ndodhin spekulime me tokën. Është e nevojshme të zhvillohen plane afatgjata të cilat marrin parasysh kërkesën për agregate, disponueshmërinë e aggregateve dhe që parashikojnë ndikimet gjatë gjithë ciklit të jetës së produkteve (qëndrueshmëria). Qëllimi final është arritja e sigurisë së furnizimit dhe eficiencës së burimeve.

3.2 Përmbajtja e dokumenteve të planifikimit dhe metodave

Autoritetet përgjegjëse për planifikimin e agregateve janë ato **minerare, të planifikimit të përdorimit të tokës dhe autoritete të tjera** në nivel kombëtar dhe rajonal. Kompetenca e tyre (me përjashtim të Provincës Autonome të Trento-s (IT)) mbulon vetëm agregatet primare.

Në 5 vende (Shqipëria, Kantoni i Bosnjë-Hercegovinës (Bosnja dhe Hercegovina), Kroacia, Sllovenia dhe Provinca Autonome e Trento-s (IT)), dokumentet e planifikimit të agregateve janë parapërcaktuar nga një Akt ose Urdhëresë. Dokumentet për planifikimin e agregateve janë Strategjia Minerare, Akti i Minierave dhe Rregulloret mbi procedurat për dhënie të koncesioneve. Në vende të tjera (Hungari, Rumani dhe Serbi), përmbajtja e dokumenteve për planifikimin e agregateve nuk është e parapërcaktuar nga ndonjë Akt ose Urdhëresë, p.sh. në Austri ku AUT MINPLAN nuk ka karakter ligjor.

Në shumicën e vendeve të EJT, autoriteti kryesor përgjegjës (koordinatori) për zhvillimin e planit është Ministria e Ekonomisë (departamenti i politikave minerale) – në bashkëpunim të ngushtë me shërbimin gjeologjik kombëtar dhe autoritetet e planifikimit të përdorimit të tokës dhe të tjera ministri, p.sh. planifikimi i përdorimit të tokës dhe mjedisit (Ministria e Planifikimit Fizik dhe Hapësinor).

Planet e agregateve në shumicën e vendeve përditësohen çdo 5 deri 10 vjet, në varësi të nevojave të komunitetit ose shoqërisë, me përjashtim të Shqipërisë ku strategjia minerare mbulon 15 vjet dhe Kantonit të Bosnjë-Hercegovinës (Bosnja dhe Hercegovina), Serbisë dhe Rumanisë ku ligjet e minierave nuk i referohen në mënyrë të veçantë kësaj fushe përse i përket shpeshësisë së përditësimit të planeve të agregateve.

Në përgjithësi, një plan agregatesh duhet të bazohet në planifikimin e përdorimit të tokës. Planet e agregateve, të integruara në planet e përdorimit të tokës, mbështetin industrinë dhe autoritetet përkatëse që të vendosin një kornizë stabilë të planifikimit të agregateve për periudha kohore afatgjata. Duke shtuar në hartat e burimeve minerare zonat e rezervuara për qëllime të tjera përdorimi të tokës, mund të bëhet i mundur identifikimi i zonave të mundshme konfliktuale, kështu zonat e zhvillimeve në të ardhmen mund të caktohen larg këtyre zonave aty ku është e realizueshme.

3.2.1 Përse autoritetet duhet të planifikojnë nxjerrjen e mineraleve?

Përgjigjja më e kuptueshme për pyetjen e mësipërme mund të citohet nga konsultimi me grupet e interesit të Sllovenisë.

Rezultatet e workshop-it interaktiv dhe një diskutim sugjeruan shumë rrugë të mundshme për përmirësimin e praktikave dhe legjislacioneve drejt planifikimit më të mirë të furnizimit me agregate në Slloveni, duke përfshirë nevojën për planifikimin hapësor kombëtar dhe strategjitë minerare, përmirësimin e legjislacionit për riciklimin e mbetjeve të ndërtimit, sugjerimin për një përfshirje më të mirë të grupeve të ndryshme të interesit në procesin e planifikimit të agregateve, nevojën për një shpërndarje më të mirë të taksave të koncesionit midis komuniteteve lokale/shtetit dhe rëndësinë e përdorimit të teknologjive më të mira në dispozicion për nxjerrjen dhe përpunimin.

3.2.2 Si autoritetet e planifikimit të agregateve duhet të planifikojnë nxjerrjen e mineraleve?

Autoritetet e planifikimit të agregateve duhet të bëjnë plane për një furnizim të vazhdueshëm dhe të përshtatshëm me minerale në njërin apo në më shumë se një nga rrugët e mëposhtme (sipas radhës së përparësisë):

1. përcaktimi i zonave – aty ku dihet se ekzistojnë burime me potencial, pronarët e tokës mbështetin zhvillimin mineral dhe propozimi ka gjasa që të pranohet në kuadër të planifikimit. Këto zona mund të përfshijnë gjithashtu veprimtari bazë që lidhen me nxjerrjen e mineraleve;
2. përcaktimi i zonave të burimeve të njohura ku leja e planifikimit mund të shtyhet në mënyrë të arsyeshme. Zona të tilla mund të përfshijnë veprimtari bazë që lidhen me nxjerrjen e mineraleve; dhe/ose
3. përcaktimi i zonave ku njohja e burimeve të mineraleve mund të jetë më pak e sigurtë, por ku mund të jepet leja e planifikimit, veçanërisht nëse shihet një mungesë e mundshme në furnizim.

Kërkesat e SARM për procesin e planifikimit, operimit/lejes, përfshijnë nevojën për adoptimin e planeve afatgjata për të garantuar kohë të mjaftueshme që të sigurohet rikthimi i investimit të kërkuar për fillimin e një veprimtarie të re gurorjeje. Në vendet Partnere të EJP, plani më i kuptueshëm i arritur për burimet minerale, është Plan i Austriak i Burimeve Minerare (PABM) (i publikuar më 2010). Ai u zhvillua në bashkëpunim të ngushtë me autoritetet qeverisëse rajonale. Plan i burimeve minerare në vende si Kroacia (Plan i Mineraleve për Qarqet), Sllovenia (Programi Kombëtar për Manaxhimin e Burimeve Minerare – PKMBM) dhe Provinca Autonome e Trento-s (IT) ndjekin parimet e nënvizuara nga (Cibin et al, 2011):

1. Burimet e kërkesës dhe ofertës së agregateve: Rekomandohet të përfshihet parashikimi i kërkesës e ardhshme për agregate, bazuar në një analizë të detajuar të tregut të agregateve dhe analiza të lëvizjes së materialeve. Nëse

është e mundur, këto analiza duhet të përfshijnë qëllimin final të përdorimit të materialeve (lloje të ndryshme të betoneve, materialeve mbushëse, bazamentet e rrugëve, sipërfaqet e rrugëve etj.).

2. Disponueshmëria e agregateve: Plani i furnizimit duhet të përfshijë vendndodhjen e agregateve natyrore dhe alternative. Këto duhet të përfshijnë të gjitha burimet alternative të mundshme dhe burimet duhet gjithashtu të përshkruhen në aspektin e cilësisë së tyre. Rekomandohet të bëhet vlerësimi i shterimit të pritshëm të burimeve jo të rinovueshme të cilat do të duhet të nxirren për të përmbushur kërkesën e parashikuar. Synimi është të zvogëlohet kjo vlerë në minimum.
3. Ndikimet e mundshme: Është i nevojshëm kuantifikimi i të gjitha ndikimeve lokale (zhurma, ajri, burimet ujore, biodiversiteti etj.); duhen marrë në analizë linjat tregtare kryesore që do të përdoren për transport, duke përfshirë ndikimin e pritshëm mbi këto linja.
4. Analiza e Ciklit të Jetës: Destinacioni i agregateve (riciklimi/hedhja) në fund të ciklit të jetës është i rëndësishëm, ashtu siç janë modalitetet e rekuperimit të të gjitha zonave të gurore të shteruara.
5. Skenarët (kërkesë/ofertë): Duhen marrë në konsideratë qasje alternative për të përmbushur nevojat e kërkesës për agregate.

Ashtu siç u përmend në Hyrje, rezervat e materialeve të ndërtimit, d.m.th. agregatat, zotërojnë tre karakteristika kryesore, përkatësisht natyrën e tyre të lidhur me vendndodhjen, aplikimin rajonal dhe shterueshmërinë. Për shkak të këtyre cilësive, duhen përcaktuar sa më shpejt të jetë e mundur si ekzistenca e rezervave ashtu edhe shtrirja e tyre dhe përbërja. Nëse një rezervë mund të përdoret më vonë ose jo, varet nga planifikimi i përdorimit të tokës duke marrë në konsideratë të gjitha aspektet e lidhura me të. Informacioni në kohë dhe i plotë për depozitat mbi depozitat, ndihmon në përmirësimin e zgjidhjes së konflikteve të mundshme në planifikimin e përdorimit të tokës. Kështu, pikat e mëparshme përmbajnë njohuritë bazë të nevojshme për të zhvilluar një plan-furnizimi të agregateve. Është më tëpër efikase dhe e dëshirueshme të bëhet grumbullimi i këtyre të dhënave në nivelin (rajonal në kombëtar) më të lartë (strategjik) dhe më pas të ofrohet në nivel lokal (autoriteteve kompetente). Kjo gjë do të ishte vendimtare për monitorimin dhe zhvillimin e tregjeve të agregateve për periudha kohore afatshkurtra deri në afatgjatë dhe për zvogëlimin e ndryshueshmërisë së planeve të rajoneve kufitare. (Cibin et al, 2011).

Shembull: Përmbajtja e Planit Rajonal të Mineraleve (Kroacia)

1. Hartat e burimeve potenciale të mineraleve (shkalla nga 1:10 000 në 1:100 000)
2. Databazat e zonave të burimeve minerare
3. Zonat e shfrytëzimit
4. Të dhënat mbi prodhimin dhe rezervat
5. Kushtet dhe kufizimet e mbrojtjes mjedisore
6. Nevojat e tregut dhe të zhvillimit
7. Rekomandimet për restaurimin
8. Ravijëzimi i zonave më të favorshme për nxjerrje (zona me produkte minerare që nuk janë në konflikt me përdorime të tjera të tokës)
9. Mendimet e grupeve të interesit mbi politikat e mineraleve (autoritetet lokale, subjektet, OJQ-të, zyrtarët e komunës)

Shembull: Plani Austriak i Burimeve Minerare

Plani Austriak i Burimeve Minerare (PABM) tregon zonat e agregateve të cilat janë/mund të jenë relevante për procesin e planifikimit rajonal: çdo ligj për planifikimin e përdorimit të tokës shqyrton zonat e agregateve të ashtuquajtura me përparësi, të cilat do të duhet të mbahen larg nga pretendimet për zhvillime/përdorime të tjera. Të tilla zona bazohen në PABM dhe do të përfshihen në planet rajonale të përdorimit të tokës (në proces e sipër). Duke qenë se planifikimi rajonal do të duhet të pranohet nga qeverisja lokale, ato zona me përparësi të agregateve – që mbulohen nga planet rajonale – do të duhet gjithashtu të pranohen nga qeverisja lokale (hierarkia e planifikimit). Nëse një subjekt dëshiron të nxjerrë agregate, atëherë ai do të duhet t'u referohet këtyre zonave.

(Shiko gjithashtu shembujt në seksionin 3.2.3)

3.2.3 Gjeologjia dhe potenciali i agregateve

Në dokumentet zyrtare të planifikimit të Vendeve të EJL, hartat gjeologjike (potenciale) ekzistojnë në shkallë të ndryshme duke filluar nga 1:500 000 në nivel kombëtar (Hungaria – Plani Kombëtar i Përdorimit të Tokës, Rumania), me detaje 1:50 000 për zonat më me interes (Rumania, Hungaria – harta e vendndodhjes së zonave të manaxhimit të burimeve minerare është pjesë e Planit Kombëtar të Përdorimit të Tokës dhe zonat minerare shenjohe në planet lokale të përdorimit të tokës) dhe, në Provincën Autonome të Trento-s (IT) hartat gjeologjike krahinore – shkalla 1:10 000. Harta gjeologjike e Shqipërisë ekziston në shkallë të ndryshme p.sh. 1:200 000, 1:50 000 dhe 1:25 000. Për pothuajse 75% të territorit janë realizuar

hartat gjeologjike në shkallën 1:10 000. Në Austri, të dhënat për të gjithë vendin janë të disponueshme në shkallën 1:50 000. Në Kroaci ekzistojë të dhëna të kufizuara gjeologjike, në planet e përdorimit të tokës në shkallën 1:100 000 (Plani Rajonal i Përdorimit të Tokës). Në Slloveni, të gjitha të dhënat gjeologjike përpunohen nga Shërbimi Minerar Publik, me Shërbimin Gjeologjik që jep rishikimet, mendimet dhe udhëzimet (të cilat bazohen në të dhëna të disponueshme gjeologjike, përfshirë databazat dhe hartat) për planifikimin hapësinor tek autoritetet. Në Serbi ekzistojnë të dhëna gjeologjike bazë dhe disa harta të përgjithshme gjeologjike, por ato nuk janë përfshirë në planet hapësinore. Në pjesën më të madhe të vendeve të dhënat janë në sistemin GIS, i cili mund të sigurojë që përlogaritjet, kalibrimet dhe rregullimet e imta mund të bëhen thujse automatikisht dhe që besueshmëria e rezultateve mund të verifikohet në çdo kohë.

Mineralet mund të nxirren vetëm aty ku ato hasen në natyrë, prandaj opsionet e vendndodhjes për një nxjerrje të leverdisshme nga ana ekonomike dhe të pranueshme nga ana mjedisore, mund të jenë të kufizuara. Kjo do të thotë se është e nevojshme të merret parasysh i gjithë informacioni gjeologjik (hartat, raportet etj.) mbi vendndodhjen e agregateve si në shkallë kombëtare ashtu edhe në shkallë rajonale. Parimet e nënvizuara tek Plani Austriak i Burimeve Minerare (PABM) janë një shembull i cili mund të ndiqet kur kryhen përgatitjet për kornizën gjeologjike për dokumentin e planifikimit të agregateve. Në gjeologji, ashtu si në planifikimin hapësinor, vlerësimet bazohen në shkallën e hartës e cila mund të jetë e ndryshme në secilin vend, kryesisht në varësi të Programeve Gjeologjike Hartografike. Në vendet e EJT shkalla lëviz nga 1:10 000 në 1:200 000. Shkalla e parapëlqyer rajonale lëviz nga 1:25 000 në 1:50 000.

Shembull: Hartat e rërës dhe zhavorrit

Vlerësimi i numrit të vendndodhjeve të rërës dhe zhavorrit bazohej në hartën e përpiluar të sedimenteve të Paleogjenit të pakonsoliduar, Neogjenit dhe Kuaternarit për Austrinë (PABM) në shkallën 1:50 000. Kjo hartë tregon *faciet* (pamja, përbërja, kushtet e krijimit) e sedimenteve të pakonsoliduara, ndërsa jep informacion mbi karakteristikat më të rëndësishme litologjike të tyre. Një qasje e ngjashme është bërë edhe në Kroaci, ku të dhënat janë të disponueshme në shkallën 1:100 000.

Vlerësimi i numrit të vendndodhjeve të rërës dhe zhavorrit bazohet në cilësinë dhe sasinë e lëndës së parë dhe në numrin e vendndodhjeve për furnizimin lokal ose rajonal. Këto tre kritere u kombinuan në një matricë 3D me qëllim nxjerrjen e përfundimeve mbi përshtatshmërinë gjeologjike të rërës dhe zhavorrit në një Sistem Informacioni Gjeografik (GIS). Vlerësimi i sasisë së lëndëve të para bazohet në dy faktorë: (1) përshkrimi litologjik i lëndës dhe (2) përdorimi i tyre.

Për të përlogaritur potencialin gjeologjik të trupit të sedimentit, në matricën e parë u kombinuan sasia dhe cilësia e materialit. U përdorën matrica të ndryshme për të llogaritur potencialin në kepe dhe në zonat malore, duke bërë të mundur që cilësi gjeologjike rajonale të veçanta të merren parasysh, sidomos për rastet me numër të pakët të vendndodhjeve në luginat malore të cilat mund të jenë po aq të rëndësishme për furnizimin lokal sa ato që janë të shumta në numër në zona pranë qyteteve të mëdha. Kuantifikimi në pesë stadi të potencialit, përshkruan kapacitetin relativ të trupave të sedimenteve në furnizimin me rërë dhe zhavorr si material ndërtimi.

Shembull: Gurët e thërrmuar/hartat e gurëve natyrorë

Klasifikimi gjeologjik i numrit të vendndodhjeve dhe rezervave u bë në bazë të hartës gjeologjike të Austrisë të shkallës 1:200 000 dhe, aty ku ishte aplikuar, në shkallën 1:50 000. Burimi i anketës së zonave minerare ishin arkiva e Shërbimit Gjeologjik për guroret dhe katalogu shoqëruës dixhital, si dhe sistemi i kërkimit, databaza e zonave minerare, e cila përditësohet rregullisht.

Në industrinë e ndërtimit dhe inxhinierinë civile, ata përfshijnë produkte të thërrmuara (gurë të thërrmuar, copëza gurësh, copëza të cilësisë së lartë, rërë e thërrmuar) si dhe gurë të dimensionuar. Gurët solidë ndaheshin në (1) gurë magmatikë, (2) gurë metamorfikë dhe (3) gurë sedimentarë. Për secilin rast të këtyre lëndëve të para, ka një evidencë të rasteve të rekomanduara ose të eksploruara (zonave të lëndëve të para në kuptim të gjerë), ose për përdorim në formën e kantierëve të nxjerrjes (zakonisht guroret, rrallë minierat nëntokësore).

3.2.4 Inventari i Mineraleve/Aggregateve

Inventaret e mineraleve/aggregateve ekzistojnë në shumicën e vendeve të EJT, me përjashtim të Kantonit të Bosnjë-Hercegovinës (Bosnja dhe Hercegovina) dhe Serbisë. Në vendet e tjera të EJT inventaret ekzistojnë dhe ato përfshijnë të gjitha të dhënat për zonën minerare me koordinata nga GIS, pozicionin, madhësinë e zonës, tipin e mineralit, formën e aktivitetit (eksplorim ose shfrytëzim), tipin e rezervave dhe sasinë e tyre, të dhëna cilësore për mineralet si përqindja e mineralit të vlefshëm.

Të dhënat për burimet dhe rezervat e aggregateve primare dhe të prodhimit, të lidhura si pjesë e një sistemi GIS për mineralet, në mënyrë ideale konsistojnë në:

1. Të dhëna hapësinore që lidhën me përmasat dhe formën e terrenit të shfrytëzimit
2. Rezerva të provuara

3. Lloji dhe Cilësia e agregatit

Disponueshmëria e të dhënave për publikun është e kufizuar në shumicën e vendeve për shkak të konfidencialitetit, por zakonisht të dhënat mbledhen nga autoritetet minerare mbi baza vjetore.

3.2.5 Inventari i agregateve sekondare

Në shumicën e vendeve partnere të EJT ka inventare të varfra për agregatet sekondare. Ministria ose Agjencia e Mjedisit të vendit, jep të dhëna për mbetjet (mbetjet nga N&SH, mbetjet minerare, agregatet sekondare) në përputhje me Aktin e Mbetjeve ose Akte të ngjashme. Katër vende partnere të EJT nuk kanë një databazë për inventarizimin e agregateve sekondare, ose kanë disa të dhëna të mbledhura për agregatet sekondare (Kantoni i Bosnjë-Hercegovinës (Bosnja dhe Hercegovina), Serbia, Shqipëria dhe Rumania).

Shembull: The Provinca Autonome e Trento-s (IT)

Plani për Mbetjet nga N&SH ka përmbajtjen e mëposhtme:

1. Një raport teknik i cili përfshin:
 - a. Llojet dhe sasitë e mbetjeve që duhen manaxhuar;
 - b. Metodatat e trajtimit;
 - c. Madhësinë bazë të përdoruesit;
 - d. Kriteret e organizimit dhe manaxhimit;
2. Lokalizimin e impianteve të asgjësimit dhe riciklimit dhe evidentimi i zonave të përshtatshme, ku këto impiante mund të gjenden;
3. Evidentimin e zonave të përshtatshme për lokalizimin e impianteve të asgjësimit dhe riciklimit që janë në përputhje me dispozitat dhe parashikimet e planit krahinor urban dhe planeve të tjera, të cilët kanë të bëjnë më shumë me hierarkinë e planifikimit;
4. Kriteret dhe standardet teknike për dizenjimin, instalimin dhe manaxhimin e impianteve;
5. Identifikimin e aksesit në impiante;
6. Grafikët në shkallë të përshtatshme për të nxjerrë në pah përmbajtjen e planit.

Shërbimi mineral i Krahinës është përgjegjës për planin e guroreve dhe bën planin. APPA është përgjegjës për planin e mbetjeve nga N&SH dhe gjithashtu bën planin. Në të dyja rastet, kërkohet zakonisht ndihma e shërbimeve të tjera publike dhe të grupeve të interesit: p.sh. shërbimi gjeologjik dhe unioni i nxjerrjes. Organizata të jashtme, siç janë studiot profesionale, mund të përfshihen në bërjen e planit përmes prokurimit publik: p.sh. plani për mbetjet nga N&SH është bërë me bashkëpunimin e një eksperti të jashtëm. Planet duhet të adoptohen nga autoritetet qeverisëse krahinore me qëllim që të bëhen të detyrueshme.

Shembull: Metodologjia për Ndjekjen Agregateve të Ricikluara (Ontario, Canada)

Bazuar në rezultatet e një ankete të agjencive publike dhe një rishikimi të sistemeve të ngjashme ndërkombëtare, metoda e rekomanduar për ndjekjen e agregateve të ricikluara në Ontario është si më poshtë:

7. Udhëzime për si dhe çfarë materialesh për ndjekje duhen zhvilluar në mënyrë që të standardizohen të dhënat që futen në sistem për gjithë krahinën.
8. Duhet të zhvillohet një databazë e aksesueshme online në mënyrë që t'u japë agjencive publike mjetet për të regjistruar informacionin e tyre rreth përdorimit të agregateve të ricikluara.
9. Me qëllim që agjencitë publike të jenë në gjendje të kryejnë këtë punë shtesë, ato do të kërkojnë më shumë fonde për stafin dhe trajnimin.
10. Me qëllim që të mbahen agjencitë publike që do të kryejnë këtë punë shtesë, fondi shtesë duhet të lidhet me regjistrimin e të dhënave.
11. Me qëllim që të promovohen përfitimet shoqërore nga riciklimi, duhet të krijohen skeda raportuese vjetore të cilat nënvizojnë sukseset dhe mundësitë për përmirësime në përdorimin e agregateve të ricikluara në të gjithë krahinën.

Burimi: Ministria e Burimeve Natyrore të Ontarios (2010)

3.2.6 Ekonomia e Agregateve

Shumica e vendeve partnere të EJL nuk mbledhin të dhëna statistikore, modele ose parashikime rreth tendencës së konsumit të agregateve dhe tendencës së prodhimit të tyre. Vetëm Provinca Autonome e Trento-s (IT) ka të dhëna mbi vëllimet e ndërtimit, por akoma nuk është implementuar ndonjë model.

Vlerësimi i ekonomisë së agregateve duhet të mbështetet tek koncepti i Furnizimit të Qëndrueshëm Miqs (FQM). FQM përdor shumë burime të cilat së bashku maksimizojnë përfitimet neto të furnizimit me agregate përgjatë gjeneratave (Shields et al., 2006). Planifikimi i FQM lidhet me procesin e planifikimit/zhvillimit nga grupet e interesit/autoritetet përkatëse duke përdorur këtë numër burimesh, në mënyrë që të sigurojë një furnizim të qëndrueshëm të agregateve. Të gjitha grupet e interesit që kanë të bëjnë, p.sh. ato përgjegjëse për planifikimin e përdorimit të tokës ose për rregullimin e procesit të planifikimit të agregateve të ricikluara dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore, duhet të veprojnë në bashkëpunim të ngushtë. Korniza e planifikimit të FQM jep “rregullat bazë të veprimit” për industrinë e agregateve primare dhe sekondare. Industria e agregateve më vete është përgjegjëse për të gjithë ciklin e jetës së gurores duke përfshirë eksplorimin, shfrytëzimin, procesimin dhe rehabilitimin e zonave. Çështja shtrohet (problemet sociale) se në çfarë “shkallë” duhet që komunat e ndikuara të përfshihen në procesin e planifikimit të FQM. Për shembull, subjektet janë shpesh të pakënaqura përsa u përket prioriteteve teknike të zonave të përzgjedhura si zona prioritare për agregatat në lidhje me çmimin e tokës.

Shembull: Tregu i agregateve minerare

Tregu i agregateve minerare i SHBA-së Lindore është modeluar nga ana sasiore dhe është matur ndërveprimi i komponenteve të tij. Studimi sistematik i karakteristikave të furnizimit, kërkesës, çmimit dhe transportit të agregateve identifikuan parametra modelimi të qenësishëm. Modeli i furnizimit bazohet në të dhënat e prodhimit. Kërkesa çmon konsumin e përgjithshëm në bazë të prodhimit për frymë dhe normat e interesit. Çmimi varet kryesisht nga disponueshmëria gjeologjike dhe madhësia e tregut, madhësia e veprimtarisë dhe mesatarja vjetore e të ardhurave për frymë. Shpërndarja zë peshën më të vogël në balancimin e prodhimit me konsumin, duke ditur pengesat e imponuara nga kostot e transportit.

Megjithëse çmimet variojnë nga shteti në shtet, agregatat janë relativisht produkte me vlerë të vogël. Marzhet e fitimit të industrisë janë zakonisht shumë të ngushta dhe sektori i agregateve është shpesh shumë i ndjeshëm ndaj çdo faktori të jashtëm direkt apo indirekt që mund të ndikojë tek çmimet. Agregatat zenë shumë vend dhe zakonisht konsumi i tyre bëhet nga tregje në afërsi të pikës ku bëhet nxjerrja. Transporti është një element kyç i procesit të furnizimit dhe përbën një pjesë të madhe të çmimit të shpërndarjes. Kostoja e një ngarkese me agregate dyfishohet duke e lëvizur atë 40 km. Konceptet e furnizimit të agregateve dhe manaxhimit duhet të bazohen në analizat e tregut, analizat e lëvizjes së materialeve dhe simulimet e tendencës. Në këtë kuptim, është e rëndësishme të bëhet dallimi midis konsumit dhe prodhimit, ashtu si edhe ndërmjet furnizimit me agregate të brendshme (lokale/rajonale) dhe të jashtme (inter-rajonale, trans-rajonale). Korniza e politikave të FQM duhet ta pajisë industrinë e agregateve me mbështetjen e nevojshme, p.sh. qasja tek toka dhe informacioni që ka të bëjë si logjistika e transportit.

Burimi: Poulin dhe Bilodeau (1993)

3.2.7 Planifikimi hapësinor dhe ndikimet mjedisore

Shumica e vendeve partnere të EJL kanë procedura dhe kriteret për identifikimin e terreneve të shfrytëzimit. Disa vende kanë kushte të përcaktuara shumë mirë. Korniza e planifikimit të tokës në Austri është shumë komplekse dhe e komplikuar, ndërsa tek Provinca Autonome e Trento-s (IT) ka dy instrumente për vlerësimin: komiteti ndërdisiplinor dhe EIA. Në shumicën e vendeve, EIA është i detyrueshëm për të gjitha aktivitetet minerare dhe çdo ndërhyrje tjetër që ka ndikim në mjedis. Në disa vende nuk ka bashkëpunim të mjaftueshëm ndërmjet autoriteteve në përcaktimin e kriterëve mjedisore, zonave e ndërmjetme (*buffer*) dhe transportit.

Problemet kryesore në planifikimin e agregateve, të cilat autoritetet duhet t'i trajtojnë në dokumentet e planifikimit duke patur parasysh që jo të gjitha problemet do të jenë njëjloj relevante për çdo zonë, përfshijnë:

- ✓ zhurma që lidhet me veprimtarinënoise associated ëith the operation
- ✓ pluhuri;
- ✓ cilësia e ajrit;
- ✓ ndriçimi;
- ✓ ndikimi vizual në peizazhin lokal dhe më gjerë;
- ✓ karakteri i peizazhit;
- ✓ cilësitë arkeologjike dhe të trashëgimisë;
- ✓ trafiku;
- ✓ rreziku i ndotjes së tokës;
- ✓ burimet e tokës;
- ✓ struktura gjeologjike;
- ✓ ndikimi në tokën më të mirë dhe më të adoptueshme bujqësore;
- ✓ dridhjet nga shpërthimi;
- ✓ rreziku i përbytjeve;
- ✓ stabiliteti/fundosja e tokës;
- ✓ habitatet, speciet dhe rrjetet ekologjike të mbrojtura;
- ✓ zonat e përcaktuara lokale apo kombëtare të jetës së egër;
- ✓ ndikimet në peizazhet e mbrojtura kombëtare (Parqet Kombëtare)
- ✓ zonat dhe cilësitë gjeologjike dhe gjeomorfologjike të mbrojtura në rang kombëtar;
- ✓ restaurimi i zonës dhe përkujdesja e mëvonshme;
- ✓ problematika e ujërave sipërfaqësore dhe, në disa raste, e ujërave nëntokësore;
- ✓ devijimi i ujërave.

Shembull: Problemet e transportit dhe ndikimi mjedisor

Në Fazën 2 të Planit Austriak të Burimeve Minerare, zonat e lëndëve të para të identifikuar dhe të paraqitura në hartë në Fazën 1, u bashkuan në mënyrë dixhitale me ato plane të zhvillimit rajonal të cilat ndalojnë ose pengojnë nxjerrjen e lëndëve të para (eliminimi i konfliktit). Në rastin e lëndëve të para pranë sipërfaqes, zonat u zgjedhën në bazë të nevojave. U bë një përpjekje për të minimizuar largësinë nga prodhuesi te konsumatori. Zvogëlimi i largësisë së transportit me një mesatare prej 10% mund të shkurtojë emetimet vjetore të CO₂ me më shumë se 1 milion ton. Transporti shkakton dridhje, zhurmë dhe pluhur, të cilat shpesh nuk mund të shmangen. Subjektet përpiqen të gjejnë itinerare të përshtatshme për të minimizuar numrin e fqinjëve të prekur. Kjo shpesh çon në rritjen e largësisë të transportit.

3.2.8 Procedura metodologjike – mbrojtja/nxjerrja e agregateve dhe planifikimi i përdorimit të tokës

Kompania Joanneum Research zhvilloi një metodologji efikase në vlerësimin e konflikteve që mund të shfaqen gjatë nxjerrjes së mineralit, e cila ishte brenda kornizës së Planit Austriak të Burimeve Minerare (Figura 3.2). Thelbi i kësaj procedure është përdorimi i hartave të ndryshme tematike, të ashtuquajtura harta potenciale natyrore, ku një informacion i caktuar është zgjedhur dhe mbivendosur me qëllim, përta i përket nxjerrjes së lëndëve të para dhe në shërbim të këtij interesi. Mbivendosja tematike e formave të ndryshme identifikon disa konflikte, të cilat renditen sipas përparësisë dhe më pas zgjidhen.

Procedura e vlerësimit përfshin hapat e mëposhtëm në vlerësimin e:

- ✓ Të gjitha strukturave relevante shfrytëzuese
- ✓ Situatës hidrologjike
- ✓ Depozitave minerare pranë sipërfaqes

Pra u krijua një grup hartash tematike të cilat përmbanin informacion të rëndësishëm dhe parametra për planifikimin. Bazuar në këto parçaktime, u identifikuan të ashtuquajtura “zonat pozitive dhe negative” përta i përket nxjerrjes së lëndëve të para që përbëjnë bazën për vendimmarrësit. Koncepti dhe metoda e përdorur në përgatitjen e hartave, u udhëhoqën nga dy synime kryesore: së pari, të zhvillojë një sistem për planifikuesit i cilit të mund të ishte transparent dhe fleksibël për të lejuar futjen e informacionit të ri, dhe, në këtë mënyrë, të identifikojë produktet e reja; së dyti, të vendosë bazat për përdorime të tjera planifikimi me qëllim që ta bëjë sistemin e hartave sa më të gjithanshëm që të jetë e mundur.

Figura 3.2. Metoda e Aplikuar e Planifikimit brenda kornizës së Planit Austriak të Burimeve Minerare (d.m.th. janë marrë në konsideratë nivelet e planifikimit rajonal dhe kombëtar)

Analiza dhe përcaktimi i përkufizimit hapësinor të zonave prioritare të lëndëve të para, bazohet në hapat e mëposhtme:

1. Përfshirja e zonave ku ndalohen minierat sipas dispozitave të Ligjit Minerar (Neni 82): zonë zhvillimi për banim (përfshirë qendrën) dhe 300m largësi, një tjetër zonë ndërtimi, zona ujore të mbrojtura dhe zona të mbrojtura;
2. Zgjidhja e konfliktit me pretendimet përkatëse për sipërfaqen (si zonat me përparësi agrare, zonat e gjelbra) dhe kufizimet që lidhen me ligje të tjera (entet e ujit dhe zonat pyjore);
3. Zgjidhja e konfliktit me planifikimin lokal të përdorimit të tokës, zonave të përmbytjeve dhe planifikimin e projekteve të transportit rrugor.

Hartat e zonave të përshtatshme të ndërtuara duke përdorur metoda gjeoshkencore, u mbivendosën në mënyrë dixhitale në të dhënat dixhitale rajonale të planit të vëna në dispozicion nga organet qeverisëse krahinore. Specifikimet përkatëse të planifikimit rajonal u ndanë në të ashtuquajturat zona të ndaluara dhe konfliktuale. Zonat e ndaluara janë ato në të cilat ndalohet nxjerrja e lëndëve të para minerare

nga ligji krahinor ose federal. Zonat konfliktuale përkufizohen ato në të cilat ka pengesa në nxjerrje. Këtu përfshihen, p.sh., zonat e Nature 2000, ku lëndët e para mund të nxirren vetëm në rast se ka përputhshmëri pozitive me analizën natyrore. Krahinat e veçanta i përkufizojnë zonat konfliktuale në mënyrë shumë të ndryshme, si përsa i përket përmbajtjes ashtu edhe qëllimit.

Rezultatet e mbivendosjes së hartave të zonave të përshtatshme me zonat e ndaluara, u quajtën si Skenari 1. Më pas, zonat konfliktuale u ndanë dhe zonat e mbetura (paraqitja reziduale) u përshkruan si Skenari 1. Këto zonar reziduale janë në thelb zonat e lëndëve të para ku janë eliminura konfliktet, por ku prapëseprapë kërkohet rishikim i detajuar, veçanërisht për një numër zonash reziduale të cilat janë ose shumë të vogla për të qenë ekonomikisht të vlefshme për nxjerrjen ose ka arsye të tjera të cilat dalin kundër nxjerrjes në të ardhmen (p.sh. parqe ere, linja elektrike, tubacione gazi etj.).

3.2.9 Distancat ndarëse/zonat buffer

Distancat ndarëse/zonat buffer mund të jenë të përshtatshme në disa rrethana specifike kur është e qartë se, bazuar në vlerësime specifike të zonës dhe forma të tjera të masave zbutëse (siç janë dizenjimi i një skeme punë dhe peizazhimi), kërkohet një farë largësie midis kufirit të zonës së nxjerrjes së mineraleve dhe asaj me ndërtesa banimi. Çfarëdo largësie e propozuar duhet të vendoset mbi baza që janë specifike për zonën dhe duhet të jenë efikase, të justifikuar siç duhet dhe të arsyeshme. Kjo largësi duhet të mbajë parasysh:

- ✓ naturën e veprimtarisë së nxjerrjes së mineraleve;
- ✓ nevojën për të shmangur sterilizimin e tepruar të burimeve minerare;
- ✓ vendndodhja dhe topografia;
- ✓ karakteristikat e ndikimeve të ndryshme mjedisore që mund të shfaqen; dhe
- ✓ masa të ndryshme zbutëse të cilat mund të aplikohen.

Me t'u konsoliduar zonat reziduale për të dy skenarët në këtë proces të imët rregullues, u krye një analizë volumetrike.

Plani Austriak i Burimeve Minerare (PABM) – siç u përmend më sipër – ndërlidhet me Planin Rajonal të Përdorimit të Tokës. Planet rajonale bazohen në ligjet e planifikimit të përdorimit të tokës dhe programet e zhvillimit (nivel rajonal) dhe duhen reflektuar nga planet lokale të përdorimit të tokës. Një Plan Rajonal i Përdorimit të Tokës i dizenuar për nxjerrjen dhe mbrojtjen e burimeve të mineraleve, duhet të përmbajë një përshkrim të saktë të planifikimit dhe një deklaratë më shkrim. Deklarata me shkrim e përfshirë në plan duhet të përkufizojë termin “zonat me përparësi të

lëndëve të para”, pra që këto zona kanë për qëllim nxjerrjen e pjesëve të zonës së planifikimit, në të cilën nxjerrja e mineraleve duhet të garantohet, ndërsa duhen marrë me kujdes parasysh kërkesat afatmesme dhe afatgjata për burime minerare si dhe disponueshmëria e kufizuar e rezervave të mineraleve (përkatësisht çështje të restaurimit).

3.2.10 Analiza e zonave me përparësi të agregateve

Në Austri analiza e zonave prioritare të agregateve bazohet në:

1. Përjashtimi i zonave ku ndalohen minierat sipas dispozitave të Ligjit Minerar (Neni 82): zonë zhvillimi për banim (përfshirë qendrën) dhe 300m largësi, një tjetër zonë ndërtimi, zona ujore të mbrojtura dhe zona të mbrojtura;
2. Zgjidhja e konfliktit me pretendimet përkatëse për sipërfaqen (si zonat me përparësi agrare, zonat e gjelbra) dhe kufizimet që lidhen me ligje të tjera (entet e ujit dhe zonat pyjore);
3. Zgjidhja e konfliktit me planifikimin lokal të përdorimit të tokës, p.sh. planifikimi i projekteve të transportit rrugor.

3.2.11 Aspektet shoqërore

Shumica e vendeve partnere të EJL kanë audicione publike të detyrueshme gjatë procesit të liçencimit dhe në këtë mënyrë grupet e interesit përfshihen në planifikimin hapësinor. Në disa vende, aspektet shoqërore trajtohen nga mendimi i ekspertëve në raportin Gjeologjik dhe në planet Minerare dhe dokumentet (Serbia, Rumania dhe Sllovenia). Por prodhimi i agregateve nuk vlerësohet nëpërmjet metodave të bazuara në analizën shumëkriterëshe, e cila bazohet në pikëzimin dhe preferencat e pjesëtarëve të grupeve të ndryshme të interesit.

3.2.12 Restaurimi dhe përfitimi pas-shfrytëzimit

Në shumicën e vendeve partnere të EJL, një kompani guroresh ka një kusht të detyrueshëm për të marrë liçencën e agregateve, që është përpilimi i planit të restaurimit. Kjo është e shkruar në Aktin e Minierave, Planin e Përgjithshëm të Programit Kombëtar për Manaxhimin e Burimeve Minerare i cili përmban udhëzime të përgjithshme për restaurimin ose Programin e Zhvillimit Rajonal. Problemi qëndron tek guroret joaktive (të braktisura). Në Provincën Autonome të Trento-s (IT), një gurore e braktisur pa restaurim nuk pasqyron praktikën ligjore, por në atë rast është komuna përgjegjëse për restaurimin, madje duke përdorur edhe paratë e garancisë: në fakt është kompania e gurores që duhet t'i kthejë mbrapsht komunës

të gjitha paratë e munguara të restaurimit dhe, nëse kompania falimenton, do të humbasë depozitën në favor të komunës.

Autoriteti Minerar (inspektoriatet) kontrollon nëse prodhimi është i njëjtë me sa ka raportuar sipërmarrësi. Autoriteti minerar monitoron me përzgjedhje rastësore kompani të caktuara ose në bazë të njoftimeve. Përgjegjësia për restaurimin dhe përkujdesjen e mëvonshme duke përfshirë dhe përgjegjësinë financiare, bie mbi subjektin minerar dhe, në rast mungese, mbi pronarin e tokës.

Forma më e përshtatshme për restaurimin e zonës, me qëllim që të lehtësohen pas-shfrytëzime potenciale të ndryshme, duhet të trajtohet në të dyja planet minerare, të cilat duhet të përfshijnë politika që sigurojnë se toka e shfrytëzuar është bonifikuar në mundësinë më të parë dhe që kryhet restaurim e përkujdesje e mëvonshme e zonës minerare, e bazuar kjo zonë-pas-zone, në vazhdimësi të diskutimeve ndërmjet subjektit minerar dhe autoritetit planifikues minerar.

Niveli i detajimit i kërkuar për restaurimin dhe përkujdesjen e mëvonshme do të varet nga rrethanat e secilës zone specifike, duke përfshirë kohëzgjatjen e pritshme të operacioneve në zonë. Duhet të jetë e mjaftueshme për të demonstruar qartësisht se objektivat e skemës në tërësi janë praktikisht të arritshme dhe normalisht do të përfshinte:

- ✓ një strategji të përgjithshme restaurimi, që identifikon pas-shfrytëzimin e propozuar;
- ✓ informacion mbi burimet e tokës dhe hidrologjinë dhe si duhen trajtuar lëndët përbërëse të pjesës së punueshme/nëntokës/djerrinës/tokës ndërsa kryhet procesi i nxjerrjes;
- ✓ kur toka është bujqësore, një vlerësim të shkallës së klasifikimit të tokës bujqësore; dhe
- ✓ strategjia e peizazhit.

Kur punimet propozohen për tokën bujqësore më të mirë dhe më fleksibël, strategjia e skicuar duhet të tregojë, aty ku është e zbatueshme, se si metodat e përdorura në restaurimin dhe përkujdesjen e mëvonshme mundësojnë që toka të ruajë kapacitetet e saj afatgjata, sidoqë nevojat e pas-shfrytëzimit nuk do të jenë gjithmonë ato bujqësore.

Ka shumë përdorime të mundshme të tokës me të përfunduar nxjerrja e mineraleve dhe ka përfunduar restaurimi dhe përkujdesja e mëvonshme. Këto përfshijnë:

- ✓ zhvillimin e habitateve të reja dhe biodiversitetit;

- ✓ bujqësinë;
- ✓ pylltarinë;
- ✓ aktivitetet çlodhëse;
- ✓ menaxhimin e mbetjeve, duke përfshirë ruajtjen e mbetjeve; dhe
- ✓ mjedisin e ndërtuar, si atë rezidencial, industrial dhe të tregtisë me pakicë aty ku është e përshtatshme.

4. Vizioni i Përbashkët mbi Përmbajtjen Optimale të Planeve të Agregateve

Sigurimi i aksesit të besueshëm dhe të padeformuar tek lëndët e para është një faktor i rëndësishëm në rritje për konkurrueshmërinë e ekonomisë së BE. Një nga shtyllat e Iniciativës për Lëndët e Para (adoptuar nga Komisioni Evropian në nëntor 2008) është vendosja e kushteve të drejta për kuadrin brenda BE me qëllim që të inkurajohet furnizimi i qëndrueshëm nga burime Evropiane (Udhëzuesi i KE, 2010).

Aspektet më të rëndësishme të planifikimit të aggregateve (jashtë rajonit të EJL: p.sh. planifikimi i Britanisë së Madhe, brenda rajonit të EJL: p.sh. Austria), duhet të balancohen dhe të kenë politika të burime të qëndrueshme minerare. Duhet koordinuar dy gjëra: së pari kushtet që do shoqëria dhe që mirëqenia e tyre të mos kompromentohet.

Kjo është një sfidë e madhe për të 13-a vendet e EJL dhe për këto synime është thelbësor përdorimi sa më efikas i lëndëve të para sekondare. Ky vizion i përbashkët është i nevojshëm për zhvillimin e strategjive kombëtare, transkombëtare dhe që strategjitë rajonale të BE të funksionojnë mirë.

4.1 Hyrje

Vizioni i përbashkët u krijua bazuar mbi rezultatet e analizave multisektoriale, udhëzuesin e planifikimit të agregateve, përvojat e konsultimit me grupet e interesit, analizën SWOT (kryesisht sipas Shërbimit Gjeologjik Britanik, rekomandimet e SARMa-s (Manaxhimi i Qëndrueshëm i Agregateve) dhe mbi aspekte të tjera (p.sh. SIP EIP RM 2013) (Figura 4.1).

Figura 4.1. Burimet e të dhënave për Visionin e Përbashkët të EJL

Vizioni i përbashkët për planifikimin e agregateve në vendet e Evropës Juglindore përbëhet nga çështjet e mëposhtme: kuadri ligjor rregullator (niveli kombëtar, planifikimi i agregateve, politika të tjera të lidhura, procedura e lejeve, përfshirja e grupeve të interesit, autoriteti lokal i planifikimit, problemet e BE), problemet mjedisore (ndotja e ajrit, zhurma, uji, mbetjet dhe pluhurat e guroreve, kompensimet ekologjike), problemet sociale (rritja e ndërgjegjësimit dhe dijes), problemet ekonomike (politika ndërkufitare e SARMa-s, taksimi), detyrat profesionale (inventari, mbrojtja e mineraleve), teknologjia (riciklimi, shpërthimi, restaurimi, siguria) dhe të përgjithshme (transporti).

Teksti është shkruar me fraza deklarative për të treguar se, me shpresë, shumica e detyrave për t'u përmbyshur do të kryhen në të gjitha vendet e EJL afërsisht brenda vitit 2020. Pas asaj periudhë gjendja e planifikimit të qëndrueshëm të agregateve do të varet nga ndryshimet e legjislacioneve kombëtare dhe të BE.

4.2 Kuadri ligjor rregullator

4.2.1 Niveli kombëtar

Planifikimi i agregateve

Planifikimi i Agregateve bëhet në nivele shtetërore, rajonale dhe lokale dhe këto nivele harmonizohen. Planifikimi kombëtar është një qasje e përgjithshme, ndërsa planet rajonale dhe lokale janë më të detajuara dhe kanë rezolucion më të lartë. Politika e Planifikimit të Agregateve bazohet në Politikën e Përdorimit të Tokës duke integruar politika të tjera (planifikimi minerar, zhvillimi i qëndrueshëm, politikat mjedisore, të manaxhimit të mbetjeve dhe të riciklimit). Në planifikimin e agregateve, **agregatet primare dhe sekondare manaxhohen së bashku** me qëllim që të mbrohen burimet e agregateve primare dhe të parandalohet hedhja e mbetjeve. Në planet lokale merret parasysh kontributi i materialeve sekondare, përpara se të merret në konsideratë nxjerrja e materialeve primare. Planifikimi manaxhohet nga **autoritetet planifikuese në bashkëpunim me sektorë të ndryshëm** (autoriteti planifikues, autoritetet e gjeologjisë dhe minierave, industria e agregateve, departamentet e qeverisë, organizatat kombëtare të mjedisit dhe të trashëgimisë). Gjatë zhvillimit të Politikës së Planifikimit të Agregateve, përfshihen grupet përkatëse të interesit, pra Politika kalon përmes një **procedure konsultimi publike**. Për shkak të vështirësive gjithnjë në rritje të aksesit tek burimet, Planet e Agregateve duhet të parashikojnë së paku 20 vjet përpara, dhe **të përditësohen rregullisht, p.sh. çdo 5–10 vjet**, në varësi të nevojave të komunitetit apo shoqërisë. **Parashikimi i kërkesës** projektohet përpara 10–15 vjet dhe rishikohet çdo vit, bazuar në një mesatare prej 10 vitesh të dhënash për shitjet dhe informacioni tjetër të lidhur dhe, një vlerësimi të të gjitha opsioneve të furnizimit (duke përfshirë burimet sekondare). Plani i agregateve zhvillohet për të përmbushur këto nevoja. Rezervat e lejuara përmbushin këto nevoja për së paku 5–10 vjet. Planifikimi i agregateve merr në konsideratë **optimizimin e itinerareve të tregtisë/transportit** dhe të **Analizës së Ciklit të Jetës** së agregateve. Agregatet nxirren kryesisht nga vende jashtë Parqeve Kombëtare, zonave të Trashëgimisë Botërore dhe zonave të tjera të mbrojtura. **Veprimtaritë e paligjshme të guroveve** parandalohen me sisteme efikase monitorimi, gjoba të larta dhe certifikatat e origjinës së agregateve të shitura. **Zonat e mbrojtura të agregateve** përcaktohen me qëllim që vendndodhje të njohura të burimeve specifike të mineraleve të rëndësishme lokale dhe kombëtare, të mos sterilizohen më kot nga zhvillime jominerare, ndërsa nuk krijohet ideja se burimet e përcaktuara do të shfrytëzohen. Në këto zona, normalisht nuk lejohen propozime për zhvillime të tjera. Toka e shfrytëzuar **bonifikohet** në mundësinë më të parë, gjë që bëhet sipas standardeve të larta mjedisore. Planifikimi i agregateve trajton financën dhe

restaurimin. Implementimi i Politikës së Planifikimit të Agregateve **monitorohet** rregullisht.

Politika të tjera të lidhura

Të gjitha vendet e EJL kanë të gjitha politikat që lidhen me agregatet (Politika e Zhvillimit të Qëndrueshëm, Politika Mjedisore, Politika Minerare, Politika e Manaxhimit të Mbetjeve, Politika e Riciklimit dhe Politika e Planifikimit të Përdorimit të Tokës) të zhvilluara në një nivel të ngjashëm. **Burimet minerare duke përfshirë agregatet konsiderohen ekuivalente me burime të tjera natyrore të tokës.** Kufizimet në përdorimin e tokës janë zbutur në krahasim me vitin 2014. **Planet e Përdorimit të Tokës** janë bërë në nivel kombëtar, rajonal dhe lokal. Ato përmbajnë zona të përcaktuara për nxjerrjen dhe mbrojtjen e burimeve minerare, kështu që Planifikimi i Mineraleve është pjesë e Planifikimit të Përdorimit të Tokës. Ekzaminimi i vlerësimit të **qëndrueshmërisë** është i detyrueshëm. Vlerësimi Strategjik i Ndikimit në Mjedis (VSNM) aplikohet si një veprimtari pararendëse shtesë në planifikimin e mineraleve. Veprimtaria e gurore në zonat e mbrojtura natyrore rregullohen sipas **dokumentit udhëzues të publikuar nga Komisioni Evropian më 2010.** Ky dokument paraqet si mund të manaxhohen në harmoni qëllimet e nxjerrjes e agregateve dhe të biodiversitetit. Zonat tokësore ku gjenden burime gjeologjike të agregateve, janë **përcaktuar në planet e përdorimit të tokës** për të marrë parasysh nxjerrja e agregateve në të ardhmen me qëllim që të shmanget sterilizimi i burimeve. **Politikat e Manaxhimit të Mbetjeve** mbështetin riciklimin e mbetjeve nga minierat, mbetjet nga ndërtimi dhe shkatërrimi, dhera dhe gurë të nxjerrë si agregate nga veprat civile. Nuk ka pengesa burokratike për riciklimin. Inkurajohet kalimi nga mbetje në lëndë të para sekondare; **mbetjet nga ndërtimi dhe shkatërrimi riciklohen së paku në masën 70%.**

Procedura e lejeve

Procesi i lejeve për guroret e agregateve primare është i thjeshtë, i shpejtë dhe efikas, i udhëhequr nga një ent rregullator madhor. Autoritetet e përfshira bashkëpunojnë në mënyrë efikase. Aplikohet modeli “one-stop-shop”, që është zgjidhja më e dashur për klientin. Sistemet efikase të lejeve sigurojnë akses tek burimet e lëndëve të para që gjenden në afërsi të tregjeve më të rëndësishme, kështu që optimizojnë gjithashtu efikasitetin e transportit, së bashku me minimizimin e mbi-porosit nga klientët dhe hartime efikase të *end-use* që shmangin çdo humbje. **Afartet e procesimit** rregullohen qartësisht si për autoritetet ashtu dhe për klientët. **Grupet e interesit** që ndërhyjnë përfshihen në process. Gjatë procesit, përdoret **e-qeveria** (ku përfshihen formularët e tipit e-aplikim, monitorimi automatik i afateve, dokumentat dixhitale). Për shkak të investimeve madhore, lejet e nxjerrjes duhet të

jenë normalisht për 10–20 vjeçare për rërën dhe zhavorrin dhe 20–50 vjeçare për karrierat në shkëmb, në varësi të madhësisë për të dyja rastet. Përdorimi i mjeteve rregullatore financiare që lidhen me progresimin në kohë (p.sh. taksat mbi përdorimin e tokës) mbron kundër zënies spekulative të tokës.

Përfshirja e grupeve të interesit

Konflikti i përdorimeve të ndryshme të tokës (p.sh. guroret në zonat e mbrojtura) zgjidhet me anë të konsultimit me bashkë-autoritetet, OJQ-të, komunitetet lokale dhe industrinë. Grupet e interesit përfshihen në procesin e planifikimit. Sektori i gurove bashkëvepron me autoritetet e bujqësisë dhe mjedisit. Komunitetet lokale përfitojnë nga privilegjet e të ardhurave minerare, kështu që ato janë të interesuara për nxjerrjen.

4.2.2 Niveli rajonal dhe lokal

Autoritetet planifikuese rajonale dhe lokale also marrin pjesë gjithashtu në planifikim duke përgatitur planet rajonale dhe lokale bazuar në kërkesën rajonale dhe lokale. Për **planet lokale** përgatiten studimet bazë të vlerësimit të peizazhit lokal dhe ndikimit mbi mjedisin. Strategjia e peizazhit dhe planet e restaurimit zhvillohen qysh nga fillimi, duke marrë parasysh përdorimin e zonës pas mbylljes së gurores. Autoriteti lokal i planifikimit cakton kriteret mjedisore për të siguruar që veprimtaritë e lejura të mos kenë ndikime të papranueshme të dëmshme në mjedisin natyror dhe historik apo shëndetin e njeriut.

4.2.3 Problemet e BE

Është zhvilluar një **politikë komunitare e agregateve** koherente e cila merr parasysh në mënyrë të balancuar aspektet ekonomike, mjedisore dhe shoqërore për të siguruar praktikatat e qëndrueshme të industrisë së agregateve (Hámor et al. 2011). Është përdorur dhe adoptuar nga shtetet anëtare një **terminologji ligjore për agregatat** (primare dhe sekondare) e përditësuar. **Legjislacioni eco-label dhe eco-aëard** sipas produktit të veçantë është shtrirë për skemat e prodhimit të agregateve primare dhe sekondare. **Janë zhvilluar udhëzime** teknike të cilat përmbajnë dispozita për mënyrën se si ky manaxhim i mbetjeve minerare i korrespondon rezervave të agregateve. **Korniza e Natura 2000 është implementuar në mënyrë homogjene** në Shtetet Anëtare me qëllim që të shmangë shtrembërimin e kushteve të tregut dhe eksportimin ndërkufitar të ndikimeve mjedisore.

4.3 Problemet mjedisore

Prokurimet publike janë në shumicën e rasteve të gjelbra, duke përdorur agregate të ricikluara. **Industria e Agregateve trajton manaxhimin e ujërave, të peizazhit dhe nëntokës** gjatë nxjerrjes së agregateve duke përdorur teknologjitë më të mira të disponueshme dhe shkëmbimin e praktikave më të mira. Guroret dhe krateret e punuara restaurohen pas përdorimit ose konvertohen në përdorime të tjera të dobishme për komunitetin lokal. Rrjeti i kantierëve të agregateve kontribuon në zhvillimin e infrastrukturës së gjelbër, duke krijuar “shkallare shkëmbinjsh” për biodiversitet. **Vlerësimet e Ndikimeve në Mjedis (VNM):** Procedura është e thjeshtuar, punon si një **procedurë one-stop shop**, me një përputhje më të mirë dhe më në kohë sesa tek procedurat e përcaktuara në vetë Direktivën e VNM. Funkcionon mirë **koordinimi ndërmjet VNM dhe direktivave e politikave të tjera të BE**, veçanërisht me VSNM (Vlerësimet Strategjike të Ndikimit në Mjedis) dhe VP (Vlerësimet e Përshtatshme).

4.3.1 Ndotja e ajrit

Mbajtja e ndotjes së ajrit poshtë pragut: janë marrë masa për të **zvogëluar pluhurin dhe emetimet e gazrave** (duke hequr pluhurat nga sistemet që grumbullojnë mbetje të imta; duke përdorur sisteme për shuarjen e pluhurit tek mullinjtë; duke mbuluar konvejerin / sistemet e thyerjes dhe automjetet; duke mbajtur rrugën apo zonat e gërmimeve të lagura). Emetimet e pluhurit dhe gazeve **monitorohen** dhe vlerësohen sistematikisht.

4.3.2 Zhurma

Mbajtja e zhurmës nën prag: eliminohet zhurma e panevojshme dhe **zvogëlohet emetimi i zhurmave** (p.sh.: duke përdorur sisteme të mbytyjes së zhurmave, duke fikur pajisje kur ato nuk janë duke u përdorur, duke shmangur xhirimin e panevojshëm të motorrëve; duke përdorur veshje me gomë tek rrëshqitësit, hedhësit, kamionët, pikat e transferimit; duke përdorur teknika dhe materiale plasëse të përshtatshme; duke ndërtuar rrugë të reja për të anashkaluar zonat e banuara). Aplikohet një **monitorim** i rregullt i zhurmave dhe rezultatet krahasohen me kufijtë e legjislacionit dhe termat mjedisore specifike për kantierin.

4.3.3 Uji

Me qëllim që të përmirësohet cilësia e ujërave nëntokësore: **Manaxhimi i përgjegjshëm dhe i qëndrueshëm i ujit** sigurohet nga disa mjete, p.sh. plani i manaxhimit të ujërave (që mbulon edhe sipërfaqen edhe ujërat nëntokësore),

riciklimi i ujit dhe kontrolli i çdo derdhjeje nga kantieri. Përdoren **struktura të mbrojtjes së cilësisë së ujit** (p.sh. gjeotekstike të papërshkueshme për të mbuluar zonën e mirëmbajtjes së makinerive, kanale kulluese që rrethojnë zonën e shfrytëzimit) për të shmangur ndotjen e mundshme të ujërave nëntokësore. **Monitorohet cilësia e ujërave nëntokësore dhe sipërfaqësore.** Kryhen studime hidrogeologjike për të monitoruar ndryshimet në cilësinë e ujit. **Gjatë procesit të rehabilitimit** krijohen liqene dhe ligatina, të cilat sigurojnë shërbime të ekosistemit si strehat e biodiversitetit, manaxhimin e përmytjeve dhe pastrimin e ujit.

4.3.4 Mbetjet minerare

Manaxhimi i mbetjeve të prodhuara praktikohet përgjatë gjithë jetës së veprimtarisë së gurores. **Mbetjet minerare** përdoren si agregate sekondare ose për peizazhin, ose për rehabilitimin, ose si material mbushës. Nëse rekuperimi nuk është i mundur, **grumbujt e mbetjeve** integrohen në peizazh dhe mbulohen me vegjetacion sa më shpejt që të jetë e mundur. Manaxhimi i mbetjeve funksionon sipas **hierarkisë së vendosur në Direktivën Kornizë për Mbetjet**: parandalimi i krijimit të mbetjeve, përgatitja për ripërdorim, riciklimi, rekuperimi dhe hedhja si mundësia e fundit.

4.3.5 Kompensimet ekologjike dhe të biodiversitetit

Sipas **Dokumentit Udhëzues të Komisionit Evropian për INJE dhe Natura 2000** (EC 2010a, f. 74) kundërveprimet e biodiversitetit janë “rezultatet e matshme të ruajtjes që dalin nga veprime të dizenuara për të kompensuar ndikimet e rënda reziduale ndaj biodiversitetit të cilat shfaqen nga zhvillimi i projektit, pas marrjes së masave parandaluese dhe zbutëse të përshtatshme. Qëllimi i kompensimeve të biodiversitetit, është të arrijë deri aty sa të mos ketë humbje neto dhe parapëlqyeshmërisht jo fitim neto të biodiversitetit në terren, përse i përket përbërjes së specieve, strukturës së habitatit, funksionit të ekosistemit dhe përdorimit të njerëzve dhe vlerave kulturore që lidhen me biodiversitetin”. Veprimtaritë e shfrytëzimit kanë patur gjithmonë ndikim mjedisor/peizazhor të cilan nuk mund të rekuperohen. Por, pavarësisht kompensimit financiar apo taksave, **restaurimi është metodologjia më e mirë** që industria e agregateve të zhvillojë një biodiversitet të ri në zonën e shfrytëzuar. Restaurimi i një zone arrihet si nëpërmjet veprimeve të zbutjes dhe restaurimit progresiv gjatë veprimtarisë ashtu edhe me restaurimin përfundimtar. Restaurimi duhet të jetë gjithmonë rruga e parapëlqyer e ndalimit të humbjes së biodiversitetit dhe kompensimi offsets të konsiderohet si mundësia e fundit për kompensimin e ndikimeve të pashmangshme reziduale. Restaurimi kryhet në **kontekstin peizazhor**, duke marrë në konsideratë **vlerat biologjike, shoqërore dhe kulturore**.

4.3.6 Restaurimi

Përpara restaurimit, zhvillohet një **strategji e përgjithshme restaurimi** që identifikon pas-shfrytëzimin (*after-use*) e propozuar të kantierit. Ajo përmban **informacion për burimet e tokës dhe hidrologjinë** dhe mënyrën se si duhen trajtuar lëndët përbërëse të mbitokës/nëntokës/djerrinave/tokës ndërsa nxjerrja është në proces e sipër; vlerësimin e klasifikimit të tokës bujqësore; dhe strategjinë e peizazhit. Restaurimi nis **nga fillimi i një veprimtarie dhe ky proces restaurimi i vazhdueshëm duhet të jetë në përputhje me planin përfundimtar të restaurimit**, duke e bërë procesin më të thjeshtë dhe më efikas. Adoptohet një qasje e balancuar ndërmjet ruajtjes së natyrës dhe veprimtarive të nxjerrjes. **Planet e restaurimit** diskutohen përpara implementimit me **grupet lokale të interesit**. Plani i restaurimit rregullohet më herët, në varësi të përdorimit të mundshëm të mëtejshëm të gurores pas mbylljes (nëse specifikohet në planet lokale të zhvillimit). Kur plani i restaurimit ka të bëjë me ndryshimin e përdorimit të tokës, krijohen **struktura të reja** siç janë liqenet në rastin e guroreve të thella me fund të papërshkueshëm nga uji, ose objekte sportive, ose parqe çlodhjeje, ose ligatina. Gjatë kohës së jetës së gurores restaurohen **Karakteristikat natyrore** (p.sh. rrjedhat) dhe zhvillohen fidanishtet me qëllim që të lehtësohet faza e restaurimit me specie lokale. **Toka e degraduar** restaurohet duke përdorur si mbitokën e zhvendosur dhe të ruajtur gjatë zhvillimit fillestar të gurores, ashtu edhe mbitokën nga zona të tjera. Parandalohet **ndotja reziduale**.

4.4 Problemet shoqërore

Në vendet e EJL, **përfshirja e përmirësuar dhe e sofistikuar e shoqërisë vendase** sigurohet nga shteti ose nga kompanitë e aggregateve mbi baza vullnetare. Në këtë mënyrë, pranimi shoqëror i guroreve të aggregateve sigurohet qysh në fazën e planifikimit. Grupet lokale të interesit informohen në mënyrë objektive dhe të edukuar rreth aggregateve primare dhe sekondare përmes, p.sh. një sërë mbledhjesh, mbledhjeve të punës, seancave dëgjimore, hartave të përdorimit të tokës, buletineve, fletëpalosjeve dhe posterave. **Nevojat e komunitetit vendas** merren në konsideratë dhe respektohen si nga autoritetet planifikuese lokale ashtu dhe nga kompanitë e aggregateve. Komunitetet lokale janë të ndërgjegjshme për **planet lokale të mineraleve** dhe disponueshmërisë së tyre dhe kërkesave për burimet minerare. Kompanitë e aggregateve punësojnë **punonjës vendas**.

4.5 Problemet ekonomike

Varësia nga importi është zvogëluar në vendet e EJL për shkak të politikave gjithëpërfshirëse të mineraleve, si për lëndët e para minerare energjitike ashtu edhe për ato joenergjitike, duke përfshirë agregatet primare dhe sekondare. Për më tepër, prodhimi dhe eksporti i aggregateve promovohen **duke përmirësuar kushtet e**

furnizimit nga EU, diversifikuar burimet e lëndëve të para dhe përmirësuar eficiencën (përfshirë riciklimin) dhe duke gjetur lëndë të para alternative. Vlerësimi i ekonomisë së agregateve mbështetet tek koncepti i **Furnizimit të Qëndrueshëm Miks (FQM)**. Planifikohen tërësisht i gjithë cikli i jetës së gurores duke përfshirë zbulimin, shfrytëzimin, përpunimin dhe rehabilitimin e tyre.

4.5.1 Politika ndërkufitare SARM

Analiza e strukturave të tregut ndërkufitar të agregateve është e rregullt. Publikohen dhe njihen mirë kërkesa dhe oferta (burimet), ashtu si edhe skenaret afatmesme dhe afatgjata të kërkesës dhe opsionet e mundshme të furnizimit. Si kërkesa dhe furnizimi i agregateve mund të ndikohen nga politika ndërkufitare SARM (e cila nga ana e saj duhet të bazohet në një analizë të tillë tregu). **Kuadri ligjor i politikës ndërkufitare SARM është implementuar në vendet e EJL** me qëllim që të përmbushë kërkesën në rritje për agregate, veçanërisht në qytetet më të mëdha që ndodhen në zonat kufitare. Në kuadër të tenderave ndërkombëtarë që kanë të bëjnë me ndërtimin e rrugëve dhe hekurudhave (ndërkufitare), **përcaktohet qartësisht nevoja për agregate dhe logjistikën e transportit**. Shumica e **instrumenteve financiare janë brenda fushës së sovranitetit kombëtar**. I takon qeverisë të vendosë këta shtytës ekonomikë në krah të politikave kombëtare; sidoqoftë, ndryshime të mëdha në instrumentet financiare mund të çojë në konkurrencë të shtrembëruar në rajonet ndërkufitare. **Instrumentet financiare janë të harmonizuara në Vendet e EJL**. Është përmirësuar **shkëmbimi i të dhënave dhe njohurive** ndërmjet grupeve të interesit duke patur parasysh nivelin e politikave transkombëtare. Konsultimet e grupeve të interesit janë të rregullta, të paktën diskutimet vjetore kryhen gjithmonë. **Kuadri i politikës SARM është implementuar në rrjetin e transportit transkombëtar Evropian**: merret në konsideratë lidhja që ekziston midis “agregateve dhe ndërtimit” në nivel transkombëtar, e përfshirë kjo në **objektivat dhe strategjitë ERDF**.

4.5.2 Taksimi

Taksa mbi hedhjen e Mbetjeve nga N&Sh nxit kalimin e konsumit nga agregatet primare tek ato sekondare. Krijohen **masa financiare** me qëllim që të mbështetin riciklimin e mbetjeve nga ndërtimi dhe shkatërrimi. **Taksimi i landfillit** nxit minimizimin e mbetjeve dhe riciklimin. Qëllimi i taksave është të inkurajojë biznesin dhe konsumatorët të prodhojnë më pak mbetje, të shkurojnë përdorimin e landfillit dhe të inkurajojnë zvogëlimin e mbetjeve dhe investimin në forma të tjera të riciklimit të materialeve dhe/ose rekuperimin e burimeve. **Taksimi i agregateve**: Për të mbrojtur konkurrueshmërinë ndërkombëtare vendoset gjithashtu një taksë mbi importet, por eksportet çlirohen nga kjo taksë. Taksimi synon të përballojë kostot e mjedisit që lidhen me veprimtaritë e guroreve (zhurma, pluhuri, ndërhyrja pamore,

humbja e komfortit dhe dëmtimi i biodiversitetit) në përputhje me deklaratat e Qeverisë për qëllimin e taksimit për mjedisin. Objektivi i tij është të reduktojë kërkesën për agregate të paprekura dhe të inkurajojë përdorimin e materialeve të ricikluara dhe agregateve sekondare si mbetjet e kaolinës, mbetjet e ardhezës dhe minierave të qymyrgurit, të cilat përjashtohen. Nisur nga fakti se taksimi mbi nxjerrjen e lëndëve të para ose përdorimi i burimeve, nuk është mjeti i duhur për të rritur efikasitetin e burimeve, **janë stimujt pozitivë ata që ndihmojnë më shumë industrinë e agregateve.**

4.6 Detyrat profesionale

4.6.1 Inventari

Në Vendet e EJL, janë zhvilluar **Inventaret gjithëpërfshirëse të agregateve primare dhe sekondare**, të cilat përbajnë edhe mbetjet nga inertet minerare dhe ato nga ndërtimi dhe shkatërrimi, ose të kanë akses ndërmjet tyre. **Inventari** i plotë i burimeve të **agregateve primare**, rezervave të tyre dhe të dhënave të prodhimit, konsiston në të **dhëna hapësinore** që lidhen me përmasat dhe formën e zonës së shfrytëzimit, rezervat e provuara, **tipi dhe cilësia e agregateve**. **Inventari i agregateve sekondare** përmban informacion për karakteristikat teknike (tipi, sasia, metodat e trajtimit, etj.), vendndodhja, impiantet e riciklimit, standardet teknike, etj. Inventari kërkon **fonde shtesë për stafin dhe trajnimin**. **Dija përkatëse rreth lëndëve të para në Evropë** është fituar dhe, të gjitha grupet e interesit, përfshirë autoritetet përkatëse, industrinë e lëndëve të para dhe ato që varen prej tyre, komunitetet e kërkimit dhe shoqëria punojnë drejt objektivave të njëjta. Është ndërtuar **një databazë e re e besueshme** (e lidhur me potencialin e mineraleve të BE), me qëllim që të ushqejë bazën e njohurive të BE për lëndët para primare dhe sekondare në një **mënyrë të harmonizuar dhe standardizuar**. Synimi është që të **zmadhojë bazën e njohurive të BE** me qëllim përmirësimin e furnizimit të qëndrueshëm dhe të sigurtë të lëndëve të para në ekonominë dhe shoqërinë e BE, e cila përfshin: (a) ndërtimi i një baze njohurish inovative të burimeve të BE, si primare dhe sekondare dhe (b) përmirësimi i sasisë dhe cilësisë së një formimi më të lartë (ekspertë të kualifikuar) në bashkëpunim me kërkimin dhe biznesin në BE, për të gjithë vlerën e zinxhirit të lëndëve të para. Është zhvilluar dhe përdoret gjerësisht në planifikimin e agregateve **sistemi modelues dinamik** për lëndët e para primare dhe sekondare. Inventaret: nevojitet për të gjitha vendet një shërbim **on-line, lehtësisht i aksesueshëm** (madje në dispozicion të publikut), që jep informacion për agregatat si për burimet e furnizimit me agregate primare ashtu dhe për sekondaret (dhe kërkesës). Mbështetur në kompetencën profesionale të nevojshme, databaza ekzistuese dhe detyra rregullatore, shërbimet gjeologjike dhe autoritetet minerare po përpiqen të bëjnë funksional një sistem të tillë. Për shkak të traditave të tjera në vende të

caktuara, ekziton një bashkëpunim i mirë ndërmjet shërbimeve gjeologjike dhe autoriteteve minerare dhe **autoriteteve rajonale të planifikimit dhe organizmave shtetërore të mjedisit**. Ministritë kombëtare pranojnë rëndësinë e zotërimit të një statistike më të besueshme dhe të plotë për agregatet.

4.6.2 Gjeologjia dhe potenciali i agregateve

Vlerësimi i rasteve ku takohet rërë dhe zhavorr, bazohet në **hartën e sedimenteve të pakonsoliduara**. Kjo tregon ndarjen rajonale të njësive gjeologjike të sedimenteve të pakonsoliduara dhe *facie*-ve të tyre, ndërkohë jep informacion rreth karakteristikave më të rëndësishme litologjike të materialit. Klasifikimi gjeologjik i rasteve ku takohen gurët e thërrmuar dhe depozitat, bëhet në bazë të **hartave gjeologjike**. Merren parasysh **cilësia dhe sasia** e lëndës së parë dhe **rëndësia e rasteve ku takohen për furnizimin lokal ose rajonal**. Të gjitha këto të dhëna manaxhohen në një inventar në GIS me akses *online* për gjithkënd.

4.6.3 Mbrojtja e mineraleve

Koncepti i Ruajtjes së Zonave Minerare njihet gjerësisht dhe aplikohet. “Prania e MSA, as nuk përjashton lejimin e formave të tjera të zhvillimit as çon në ndonjë supozim që mineralet do të shfrytëzohen. MSA jep thjesht një mjet politik i cili do të jetë një sinjalizues për faktin se mineralet mund të sterilizohen nga zhvillimi i propozuar jominerar dhe që kjo duhet marrë në konsideratë nga procesi i planifikimit...” (Wrighton et al. P. 1, 2011).

4.7 Teknologjia

Industria e agregateve përdor **Teknologjitë më të Mira në Dispozicion** për të siguruar nxjerrjen më efikase dhe teknologjinë e gjelbër në shkallën më të lartë të mundshme, duke minimizuar gjurmët mbi tokën, minimizuar ndikimin mbi mjedisin duke përfshirë përdorimin e ujit, konservuar dhe përkujdesur për biodiversitetin si gjatë veprimtarisë ashtu edhe restaurimit të gurove dhe karrierave.

4.7.1 Riciklimi

Përdoren si agregate **lëndët e para sekondare**, siç janë mbetjet minerare, mbetjet nga ndërtimi dhe shkatërrimi, dherat e gërmimeve dhe gurët nga punët civile dhe mbetjet industriale. **Mbetjet nga Ndërtimi & Shkatërrimi** (MN&Sh) riciklohen në së paku 70%, ashtu siç parashkruhet në Udhëzimin 2008/98/EC. Riciklimi i MN&Sh ofron mundësi të mëdha: zvogëlon kërkesat e tokës për landfill, (i); shmang mbiharxhimin e burimeve të agregateve jo të rinovueshme me futjen në tregun e agregateve të

materialeve alternative dhe plotësuese (ii); krijon mundësi të reja biznesi nga riciklimi i mbetjeve (iii). MN&Sh paragrupohen në burim në segmente homogjene. Ky **shkatërrim përzgjedhës** zvogëlon kostot për riciklimin ose hedhjen (aty ku zbatohet) dhe siguron cilësi më të mirë për produktet e ricikluara. Agregatet e ricikluara përdoren gjerësisht në zbatimet që kërkojnë sasi të mëdha si punimet për infrastrukturën (bazamentet e rrugëve dhe hekurudhave), për restaurimin dhe përgatitjen e përzierjeve të betoneve me rezistencë të ulët. Zgjedhja e agregateve për zbatime të veçanta **varet vetëm nga karakteristikat e materialit** dhe jo të origjinës së tij. Normat teknike evropiane të përdorimit nuk bëjnë dallimin e agregateve bazuar në origjinën e tyre, por sipas **karakteristikave** të tyre. Pra, produktet e agregateve të ricikluara që plotësojnë normat dhe specifikimet me përparësi të Evropës dhe janë shenjuar me CE, mund të konkurrojnë me agregatet konvencionale. Përdorimi i integruar i agregateve natyrore dhe të ricikluara, përveç një kursimi të dukshëm të burimeve natyrore, mundëson një shfrytëzim më të mirë të burimeve të disponueshme sipas përdorimeve të ndryshme.

4.7.2 Shpërthimi

Industria e agregateve aplikon shpërthimin sekuencial dhe teknologji moderne për të zvogëluar dridhjet dhe zhurmat, të cilat monitorohen. Nëse rrethanat natyrore lejojnë përdorimin e metodave alternative nxjerrëse, atëherë shpërthimi shmanget.

4.7.3 Siguria

Kompanitë e agregateve i kushtojnë vëmendje **shëndetit dhe sigurisë**, përqendrohen në **Zero Dëm**, duke parandaluar në vendin e punës vdekjet, plagosjet dhe sëmundjet. Kjo gjë kërkon jo vetëm një fuqi punëtore krejtësisht të sigurtë nga ana e kompetencës, por edhe që të gjitha elementet zinxhirit të furnizimit të punojnë së bashku, në mënyrë që punonjësit të kenë në dispozicion impiante dhe pajisje të sigurt të cilat plotësojnë kërkesat e udhëzuesit MË TË SIGURTË QYSH NGA PROJEKTI.

4.8 Transporti

Efikasiteti maksimal i transportit arrihet nëpërmjet planifikimit strategjik të rrjeteve hekurudhore dhe ujore, në mënyrë që të transportohen më shumë agregate nga këto mjete komunikimi. Politikat kombëtare të planifikimit të agregateve integrohen me strategjitë zhvillimore të transportit hekurudhor dhe ujor, për të siguruar furnizimin dhe optimal të agregateve dhe zgjidhjet e transportit për qeveritë, industrinë e agregateve, operatorët e transportit dhe shoqërinë. Transporti rrugor **optimizohet nëpërmjet aksesit të përmirësuar tek burimet** më të afërta të mundshme me tregjet kryesore. Distancat e transportit zvogëlohen duke përdorur burimet lokale. Kjo gjë

çon gjithashtu në **minimizimin e emetimeve të lidhura të CO₂** dhe konsumin e energjisë, si dhe në zvogëlimin e ndikimit mbi mjedis dhe bllokimit të trafikut. Përdorimi i kamionëve me të tonazhit të lartë zvogëlon më tej numrin e lëvizjeve të kamionëve, përdorimin e karburantit dhe emetimet e CO₂. Kostot e transportimit të rërës dhe zhavorrit në largësi më të mëdha se 30 km, kalojnë vlerën e lëndëve të parë, pra efikasiteti i kostove të transportit arrihet me anë të përdorimit të burimeve lokale të agregateve.

Figura 4.2. Temat e trajtuara në lidhje me Vizionin e Përbashkët

5. Rekomandimet për Praktikat më të Mira në Planifikimin e Agregateve

Si përmbledhje, renditen rekomandimet nga kapitujt. Ato japin formulimet më të rëndësishme që duhen marrë parasysh kur fillohet ose vihet në funksion një planifikim global dhe i integruar i agregateve.

Rekomandimet bazohen në rezultatet e analizave shumësektoriale, në disa praktika të mira të planifikimit të agregateve dhe në përvojat e partnerëve të projektit SNAP-SEE, duke përfshirë konsultimet që ata kanë bërë. Ne inkurajojmë lexuesit të shpërndajnë këtë manual dhe të marrin në konsideratë ndjekjen e hapave të provuar drejt krijimit të planifikimit të qëndrueshëm të agregateve në Evropën Juglindore.

Planifikimi i Agregateve

- ✓ Politika e Planifikimit të Agregateve kërkohet për të siguruar një furnizim të qëndrueshëm të agregateve. Në këtë politikë planifikimi, agregatet primare dhe sekondare duhet të manaxhohen së bashku me qëllim që të mbrohen burimet e lëndëve të para dhe të zvogëlohen vëllimi i punimeve minerare dhe Mbetjet nga N&SH dhe nënproduktet industriale. Me qëllim që të sigurohet akses në burimet e agregateve, Planet e Agregateve duhet të shikojnë të paktën 20 vjet përpara dhe duhen përditësuar të paktën çdo 5-10 vjet.
- ✓ Planifikimi i Agregateve duhet të vihet në zbatim në nivele kombëtare, rajonale dhe lokale. Planifikimi kombëtar është një përjasje e përgjithshme, ndërsa planet rajonale dhe lokale janë të detajuara.
- ✓ Gjatë zhvillimit të Politikës së Planifikimit të Agregateve, duhen përfshirë grupet përkatëse të interesit; në këtë mënyrë Politikë kalon përmes një procedure konsultimi publike.

Procedura e Lejeve

- ✓ Procesi i lejeve për guroret e agregateve primare duhet të jetë i thjeshtë, i shpejtë dhe efikas, i udhëhequr nga një ent rregullator madhor. Modeli “one-stop-shop” duket zgjidhja më e dashur për klientin dhe mund të jëtë mjaft efikase në një administratë burokratike. Për shkak të investimeve madhore që kryhen, lejet e nxjerrjes duhet të jenë normalisht 10–20 vjeçare për rërën dhe zhavorrin dhe zakonisht 20–50 vjeçare për karrierat në shkëmb.

Problemet sociale

- ✓ Në vendet e EJJ, përfshirja e përmirësuar dhe e sofistikuar e shoqërisë vendase duhet të sigurohet nga shteti ose nga kompanitë e agregateve mbi baza vullnetare.
- ✓ Mosmarrëveshjet për përdorimet e ndryshme të tokës duhet të lehtësohen me anë të konsultimeve të grupeve përkatëse të interesit (p.sh. organet vendimmarrëse, autoritetet mjedisore, industria nxjerrëse, OJQ-të).

Problemet mjedisore

- ✓ Korniza i Natura 2000 duhet të vihet në zbatim në mënyrë homogjene në Shtetet e ndryshme Anëtare, me qëllim që të shmanget shtrembërimi i kushteve të tregut dhe eksportimi ndërkufitar i ndikimeve në mjedis.

- ✓ Industria e aggregateve, gjatë nxjerrjes së aggregateve, duhet të trajtojë manaxhimin e ujërave, peizazhimin dhe manaxhimin e nëntokës nëpërmjet përdorimit të teknologjive më të mira në dispozicion dhe shkëmbimin e praktikave më të mira.

6. Referenca

- Bressi, G., Volpe, G., Pavesi, E. (2011). Prodhimi i agregateve të ricikluara. Manuali SARMa.
- Chalkiopolou, F., Hatzilazaridou, K. (2011). Si të Arrihet Efikasiteti i Burimeve të Agregateve në Komunitetet Lokale. Manuali SARMa.
- Chalkiopolou, F., Hatzilazaridou, K. (2013). Si realizohet aktualisht Planifikimi në Greqi? Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.1)
- Cibin et al. (2011). Sigurimi i Furnizimit të Qëndrueshëm: *State-of-the-art* në Evropën Juglindore.
- Departamenti për Komunitetet dhe Pushtetet Lokale (2012). “Korniza e Politikës Kombëtare të Planifikimit” (www.communities.gov.uk).
- Departamenti për Komunitetet dhe Pushtetet Lokale (2014). “Udhëzimi për Praktikën e Planifikimit” (<http://planningguidance.planningportal.gov.uk>).
- Komisioni Evropian (2010a). Udhëzimi i KE për ndërmarrjen e veprimtarive të reja për nxjerrjen e lëndëve të para joenergjitike në përputhje me kërkesat e Natura 2000.
- Komisioni Evropian (KE), Drejtoria e Përgjithshme (DP) për Ndërmarrjet dhe Industrinë (2010b): Raport i shkurtuar i Grupit të Punës ad-hoc mbi Shkëmbimin i Praktikës më të Mirë në Planifikimin e Përdorimit të Tokës, Lejeve dhe Ndarjes së Njohurive Gjeologjike.
- Hámor, T. (2004). Veprimtaria minerare e qëndrueshme në Bashkimin Evropian: Aspekti legjislativ – Manaxhimi Mjedisor, Vëll. 33., f. 252-261.
- Hámor, T. (2011). Raport i përmbledhur mbi kuadrin legjislativ dhe rregullator që lidhet me manaxhimin e qëndrueshëm të burimeve të agregateve në Vende të përzgjedhura të Evropës Juglindore – projekti SARMa, Budapest, f. 156.
- Hámor, T., Tiess, G., Kager, J., Heimbürg, J. (2011). Ligji i Komunitetit Evropian që ka të bëjë me agregatet - projekti SARMa, Budapest, f. 46.
- Hicks, L. (2008). Furnizimi me agregate në Angli. Problemet e planifikimit. – Raport i Hapur i Shërbimit Gjeologjik Britanik, OR/08/059. f. 24.
- Horváth, Z., Sári, K. (2013). Si realizohet aktualisht Planifikimi në Greqi? Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.1)
- Horváth, Z., Sári, K. (2014a). Analiza Multisektoriale e Gjendjes së Planifikimit të Agregateve. Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.1)

- Horváth, Z., Sári, K., (2014b). Udhëzimi për Pyetësin për Planifikimin e Agregateve për Hungarinë, Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.2)
- Janova, V., Fabian, M., Mesarcik, I. (2013). Si realizohet aktualisht Planifikimi në Sllovaki? Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.1)
- Maruntiu, M., Coltoi, O., Marica, S. (2013). Si realizohet aktualisht Planifikimi në Rumani? Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.1)
- Maruntiu, M., Marica, S., Coltoi, O., (2014). Udhëzimi për Pyetësin për Planifikimin e Agregateve për Rumaninë, Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.2)
- Mati, S., Moisiu, L., Avxhi, A. SH.GJ.SH (2013). Si realizohet aktualisht Planifikimi në Shqipëri? Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.1)
- Miko, S., Kruk, B., Dedić, Ž., Kovačević Galović, E., Hasan, O. (2013). Si realizohet aktualisht Planifikimi në Kroaci? Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.1)
- Miko, S., Kruk, B., Dedić, Ž., Kovačević Galović, E., Hasan, O., (2014a). Udhëzimi për Pyetësin për Planifikimin e Agregateve për Kroacinë, Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.2)
- Miko, S., Kruk, B., Dedić, Ž., Kovačević Galović, E., Hasan, O. (2014b). Udhëzimi për Planifikimin e Agregateve për Evropën Juglindore. Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.2)
- Miletić, S., Žibret, G., Burger, A. (2013). Si realizohet aktualisht Planifikimi në Slloveni? Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.1)
- Miletić, S., Žibret, G., Senegačnik, A., Rokavec, D., (2014). Udhëzimi për Pyetësin për Planifikimin e Agregateve për Slloveninë, Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.2)
- Moisiu, L., Mati, S. (2014). Udhëzimi për Pyetësin për Planifikimin e Agregateve për Shqipërinë, Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.2)
- Moltrer, A., Valbusa, M. (2013). Si realizohet aktualisht Planifikimi në Provincën Autonome të Trento-s (Italy)? Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.1)
- Moltrer, A., Valbusa, M. (2014). Udhëzimi për Pyetësin për Planifikimin e Agregateve për Trento – Itali, Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.2)
- Ministria e Burimeve Natyrore të Ontarios (2010). Studimi për Gjendjen e Burimeve të Agregateve në Ontario. Raport i Konsoliduar.

(<http://www.mnr.gov.on.ca/stdprodconsume/groups/lr/@mnr/@aggregates/documents/document/286996.pdf>)

Poulin, R., Bilodeau, M.L. (1993). Një model për tregun e agregateve të mineraleve: Bregu Lindor i SHBA. Politika e Burimeve, Vëllimi 19, Çështja 2.

Radusinovic, S., Čović, R., Asanović, D. (2013). Si realizohet aktualisht Planifikimi në Malin e Zi? Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.1)

Rizzati, A., Romagnoli, M., Marasmi, C. (2013). Si realizohet aktualisht Planifikimi në Rajonin Emilia-Romagna? Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.1)

Fjalorthi SARMA, <http://www.sarmaproject.eu/index.php?id=1904>

Shields, D.J., Solar, S.V. (2006). Natyra dhe evolucioni i zgjedhjeve të furnizimit me minerale. Në: Cardu, M., Ciccu, R., Lovera, E. dhe Michelotti E. Aktet e Simpoziumit të 15-të Ndërkombëtar për Planifikimin Minerar dhe Përzgjedhjen e Pajisjeve, 20-22 shtator 2006, Torino, IT. Galliate, IT: FIORDO, f. 902-907.

Shields, D.J. (2013). Planifikimi për Agregatet në Britaninë e Madhe dhe Kanada: pikat e forta dhe të dobëta. Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP6.1)

Simić V., Životić D., Andrić N., Miladinović Z. (2013). Si realizohet aktualisht Planifikimi në Serbi? Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.1)

Simić, V., Životić, D., Andrić, N., Miladinović, Z., (2014). Udhëzimi për Pyetësin për Planifikimin e Agregateve për Serbinë, Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.2)

Plani Strategjik i Implementimit Për Partneritetin Evropian Mbi Inovacionin për Lëndët e Para (2013).

Susa, I., Broceta, V. (2013). Si realizohet aktualisht Planifikimi në Kantonin e Bosnjë-Hercegovinës (Bosnja dhe Hercegovina)? Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.1)

Suša, I., Broceta, V., Kaselj, R., (2014). Udhëzimi për Pyetësin për Planifikimin e Agregateve për Kantonin e Bosnjë-Hercegovinës (Bosnja dhe Hercegovina), Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.2)

Tiess, G. (2010): Politikat e Planifikimit dhe Procedurat e Lejeve për të Siguruar Furnizimin e Qëndrueshëm me Agregate në Evropë, Raporti Përfundimtar, Leoben, f. 53.

Tiess, G. (2011): Politika Minerare e Përgjithshme dhe Ndërkombëtare, Springer ISBN 978-3-211-89004-2, f. 630.

- Tiess, G., Chalkiopolou, F. (2011). Manaxhimi i Qëndrueshëm i Burimeve të Agregateve dhe Furnizimi i Qëndrueshëm Miks në Nivel Rajonal, Kombëtar dhe Transkombëtar. Manuali SARMa. f. 61.
- Tiess, G. (2013). Si realizohet aktualisht Planifikimi në Austri? Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.1)
- Tiess, G. (2014). Udhëzimi për Pyetësin për Planifikimin e Agregateve për Austrinë; Projekti SNAP-SEE, www.snapsee.eu (raporti WP5.2)
- UEPG Position Paper: Mesazhet Kyç të UEPG (Shoqata e Prodhuesve Evropianë të Agregateve) për Udhërrëfyesin BE: Drejt një Evrope burim-efikase. www.uepg.eu
- UEPG Position Paper: Politika e Transportit të Qëndrueshëm të UEPG. www.uepg.eu
- UEPG Position Paper: Më të Sigurtë qysh nga Projekti. www.uepg.eu
- UEPG Position Paper: Përdorimi i Tokës dhe Industria e Agregateve. www.uepg.eu
- UEPG Position Paper: Qwndrimi i UEPG mbi Taksimin e Burimeve. www.uepg.eu
- UEPG Position Paper mbi Kompensimet Ekologjike. www.uepg.eu
- UEPG Position Paper: Manaxhimi i Ujërave në Industrinë e Agregateve. www.uepg.eu
- Wrighton, C.E., McEvoy, F.M. dhe R. Bust (2011). Mbrojtja e Mineraleve në Angli: këshilla e praktikave më të mira. Raport i Hapur i Shërbimit Gjeologjik Britanik OR/11/046. f. 53.

Planifikimi i Qëndrueshëm i Agregateve në Evropën Juglindore (SNAP-SEE)

<http://www.snapsee.eu>